This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

HARVARD LAW LIBRARY
3 2044 097 770 648

379

INDBYDELSESSKRIFT

TIL

KJØBENHAVNS UNIVERSITETS FEST

I ANLEDNING AF

HANS MAJESTÆT KONGENS FØDSELSDAG

den 8de April 1879.

Heri: Bemærkninger om enkelte Punkter af den romerske Strafferetspleie i Republikens Tid

af

J. N. Madvig,
Universitetets Rektor.

HARVARD
LAW
LIBRARY

Denmark

INDBYDELSESSKRIFT

TIL

KJØBENHAVNS UNIVERSITETS FEST

I ANLEDNING AF

HANS MAJESTÆT KONGENS FØDSELSDAG

den 8de April 1879.

Heri: Bemærkninger om enkelte Punkter af den romerske Strafferetspleie i Republikens Tid

af

J. N. Madvig.

KJØBENHAVN.

Trykt hos J. H. Schultz.

1879.

RCHAN
993
MAD

Bemærkninger
om enkelte Punkter af den romerske Strafferetspleie
i Republikens Tid.

(Videre udførte Brudstykker af en sammenhængende Fremstilling fra et historisk-antiqvarisk Standpunkt.)

Af

J. N. Madvig.

665139

Forfatteren af de Bemærkninger, som her skulle meddeles, har i et Par Aar været sysselsat med at bearbeide Frugten af mange Aars Studier og tidligere, efter særlige Formaal beregnede og ikke altid fuldstændig eller ligelig gjennemførte, Fremstillinger til en sammenhængende Skildring af de romerske Statsindretninger, saaledes som Billedet af disse fremgaaer af en grundig, fri, men besindig Prøvelse af de overleverede Vidnesbyrd i deres Enkelthed og hele Beskaffenhed, sammenholdte med det antike Livs naturlige Udviklingslove. Skildringen skulde, om muligt, tilfredsstille saavel den tænksomme og med Livserfaring udstyrede Philologs Krav som den Læsers, der uden at være speciel Philolog følte Trang til en alsidig og sikker Beskuelse af en saa betydningsfuld historisk Gjenstand som den Statsform, hvori det romerske Folk bevægede sig, medens det forberedte, udførte og vedligeholdt Verdensherredømmet i en usvækket og nogenlunde det oprindelige Præg bevarende Skikkelse, det vil sige, i Republikens Tid og til henimod Slutningen af det andet christelige Aarhundrede (lidt udover Sølvalderens almindelig antagne Tid). Arbeidet er under de store Vanskeligheder, som mit i høieste Grad svækkede Syn lægger mig iveien især ved saadanne videnskabelige Opgavers Behandling, der kræve Benyttelsen af et meget omfattende og adspredt positivt Stof, skredet langsomt frem, men nærmer sig dog nu sin Afslutning. De Stykker, der her gives af et enkelt Afsnit, kunne betragtes som Prøver, ikke paa Fremstillingens Form i det Hele (— thi den maa blive mere sammen-

trængt —), men paa den Undersøgelse, der er anvendt paa tvivlsomme og omstridte Punkter.

En Fremstilling af den romerske Statsform kan paa ingen Maade forbigaae det romerske Retsvæsen som en saare vigtig Del af denne Statsform; men den støder ved dette Afsnit paa eiendommelige Vanskeligheder baade i Begrændsningen og i Behandlingen indenfor denne Begrændsning. Den Fremstilling af den romerske Ret og den romerske Retspleie, der gives som en særegen Videnskab eller Disciplin af en Jurist for Jurister, maa faae ikke blot, hvad der følger af sig selv og strax falder i Øinene, et ganske andet Omfang, men ogsaa en anden Charakter, et andet Forhold imellem Delene og den Vægt, der lægges paa disse, end den, der som Bestanddel af en almindelig historisk Skildring gives for Ikke-Jurister, hvad enten Fremstilleren selv af Fag er Jurist eller kun stræber at tilegne sig saamegen retsvidenskabelig Indsigt, som Gjennemførelsen af denne Side af hans videre Hovedformaal kræver. Idet jeg selv fra mine Barndomsforhold medbragte en tidlig vakt Interesse for Retslivet og dets Former, som de fremtraadte i en vistnok meget indskrænket Kreds, en Interesse, som under min ikke-juridiske videnskabelige- og Embedsvirksomhed dog ikke savnede forskjelligartet Næring, forelagde jeg mig det Spørgsmaal, hvilke Krav en Mand med en almindelig, ikke i speciel Livsvirksomhed videre uddannet, juridisk Fordannelse eller en med nogen juridisk Sands begavet Ikke-Jurist vilde gjøre til Skildringen af Retsvæsenet og Retspleien i et nyere Land, hvis Statsvæsen han i det Hele ønskede at kjende og forstaae, og søgte da heri at finde den foreløbige og almindelige Begrændsning for min Fremstilling af det romerske Retsvæsen; medens da Formerne for at stifte og udvikle Ret og for at sikkre Borgerne Nydelsen af denne Ret eller tvinge dem ved Straf til at underkaste sig den (Retspleien) maatte fremtræde i første Linie, blev af Retssystemet i og for sig kun det at medtage, som syntes charakteristisk for hele den sædelige Opfatning og Tilstand og greb i store Træk bestemmende ind i Livsforholdene eller betingede selve Retspleien (f. Ex. det omfattende Begreb om *delicta privata* og *obli-*

gationes ex delicto). Men naar der saa nærmere spurgtes om Udførelsen, fremtraadte først den Vanskelighed, at Hensynet til, hvad Philologen maa ønske og behøver til Forstaaelsen af de klassiske Skribenter, ingenlunde falder sammen med dette almindelige Hensyn, men stundom forlanger noget andet, især tilfældig Detail, og dernæst den Vanskelighed, der ligger i Beskaffenheden af vore Kilder, idet de dels ikke fortrinsvis, eller endog blot nogenlunde tilstrækkelig, lade de Sider af Retsvæsenet fremtræde, som vi efter vort her betegnede Formaal maae lægge størst Vægt paa, dels for en stor Del ikke skildre den Tids Retsvæsen, paa hvilken vort Blik er rettet. Det vil neppe bestrides, at de justinianske Retskilders, navnlig Pandekternes, Fremstilling af Retspleien, ved stiltiende at forudsætte den givne Organisation og Praxis, staaer ligesaa langt tilbage for Fremstillingen af Retssystemet, som uden Tvivl Formerne for Retshaandhævelsen i sig selv stode tilbage for det af Juristerne saa fortrinlig udviklede og bearbeidede System, medens paa Criminalrettens Omraade ogsaa Udviklingen af Rettens Indhold var bleven langt tilbage. Det var blevet langt lettere ved en Compilation og Ordning af Excerpter at gjengive Retsindholdet end, hvad der maatte skee paa egen Haand, med Blikket paa Nutiden og tildels tillige med Indgaaen paa hele den politiske og administrative Organisation, at skildre, hvorledes det gjennemførtes i Livet. Udenfor Retssamlingerne have vi, som bekjendt, fra den sidste Del af det andet og fra det tredie, fjerde og femte Aarhundrede en saare tarvelig Litteratur, der indeholder yderst faa bestemte Hentydninger til og Træk af Retsforhandlinger; Beretningerne i *Acta Sanctorum* om christelige Martyrers Behandling yde os næsten mere end de profane Skribenter. Men selv hvis de keiserlige Retssamlinger havde indeholdt en fuldstændigere og klarere Skildring af Retspleien i de senere Aarhundreder end de gjøre, vilde denne Skildring kun have tilfredsstillet os lidet med Hensyn til den ældre Tid, til fuld Forstaaelse af det Retsliv, der i mange Træk og Billeder træder os imøde i den opbevarede Litteratur fra det sidste republikanske og det første keiserlige Aarhundrede, rigtignok

[illegible]

[illegible]

System af Straffe, der dog ogsaa hænger sammen med Statens hele politiske Udvikling og Standsforskjelligheder.

Endnu maa det tilføies, at jeg, efter hvad jeg har vedtaget som Regel for det større Arbeide, hvoraf disse Bemærkninger ere fremgaaede, ikke gaaer ind paa Angivelse eller Omtale af den nyere Litteratur i det Enkelte. I det større Værk vilde Litteraturangivelser, der skulde være nogenlunde fuldstændige, medtage en uforholdsmæssig Plads og indeholde en idelig Opfordring til Bedømmelse i det Hele og Polemik i det Enkelte, som kun vilde forstyrre Opmærksomheden for Hovedsagen. Hertil kommer, at jeg vistnok ved Siden af det omfattende Kildestudium, hvorpaa Værket er bygget, i en lang Aarrække samvittighedsfuldt har benyttet den nyere Litteratur, men uden nogensinde at lægge Vægt paa at medtage enhver speciel Afhandling eller Bemærkning i Commentarer, idet en tilstrækkelig Erfaring havde lært mig, hvor overordentlig hyppig paa slige Steder Meninger og Hypotheser om Enkeltheder henkastes og opstilles uden tilbørligt Overblik og Kundskab om det hele Omraade eller dog de nærmeste Dele deraf, og endelig at i de sidste Aar en haard Nødvendighed har budt mig at indskrænke min Læsning. Jeg haaber dog ikke at bekæmpe Noget som almindelig antaget, der ikke er det, eller at fremsætte som mit eget, hvad der findes, i det Ringeste paa let tilgængelige Steder.[1])

I. Om Dødsstraffens Indskrænkning ved Substitution af Landsforviisning, om Fremkomsten og Begrændsningen af denne Indskrænkning.

Den romerske Strafferet havde en langt snevrere begrændset Opgave end vor, idet den overlod Meget, der hos os er Gjenstand

---

[1]) Jeg vil dog ikke lade ubemærket, at jeg meget vel kjender A. W. Zumpts Römisches Criminalrecht og hans Criminalprocess der römischen Republik, men slet ingen Lyst har til at polemisere mod disse om megen Flid, men tillige om den allerstørste Uklarhed og Mangel paa Kritik vidnende Bøger.

for Statens Straffemyndighed, enten til privat Forfølgelse eller til den særlige offentlige Dadel og Irettesættelse, som udøvedes af Censorerne; det Første gjaldt om den hele Art af Lovovertrædelser, som allermest besværer vore Domstole med Straffesager, nemlig om alle Indgreb i Eiendomsretten, der kun vare Gjenstand for privat Paatale, om de end igjennem denne medførte flerfoldig Bod (*duplum* og *quadruplum*) og retslig bestemt Vanrygte (*iudicium turpe*). Baade ifølge heraf og ifølge andre Oldtidens Forestillinger og Livsindretninger behøvede og brugte Romerstaten færre Arter af Straf, idet navnlig Fængsel med eller uden Arbeide slet ikke (førend langt ned i Keisertiden) benyttedes som Straf; legemlig Revselse forekom vel i den ældste Tid i Krigen og som Middel til at hævde Øvrighedsmyndigheden, men afskaffedes senere (ved den chronologisk ikke fuldt bestemmelige *lex Porcia* eller *leges Porciæ*, vel fra det tredie eller andet Aarhundrede før Christus), undtagen forsaavidt en saare haard og Døden medførende Form deraf, *supplicium fustuarium*, beholdtes som strengeste Militærstraf. Alle offentlige Forbrydelser og Forseelser medførte altsaa enten Dødsstraf (*poena capitalis*, *supplicium*, *supplicium ultimum*) eller Pengebod (*multa*), en Dobbelthed og Modsætning, der ved offentlig Anklage fremtræder som Valg imellem *multam irrogare*, *pecunia anquirere* eller *capitis anquirere* (se f. Ex. Liv. XXVI, 3) og, saalænge Folket selv umiddelbart dømte i Folkeforsamlingen, dannede den i de tolv Tavler beseglede Grændse imellem den fulde og egentlige Folkeforsamlings (*comitiorum centuriatorum*, *comitiatus maximi*) og Almueforsamlingens (*comitiorum tributorum*) Straffemyndighed, idet kun den første Forsamling kunde idømme Capitalstraffen. At der ved Udtrykket *caput*, naar der er Tale om Straf (*capite plecti*, *capite luere* o. s. v.), i den ældre Tid udelukkende tænktes paa Livet og den legemlige Personlighed, ligger i Ordet *supplicium* og Ciceros Udtryk om Landflygtigheden som *perfugium supplicii* og i Polybs, for ikke at tale om de senere Grækeres, simple Gjengivelse θάνατος (VI, 14: θανάτου ὁ δῆμος κρίνει μόνος, d. e. *de capite*), men ogsaa i den hele virkelige Anvendelse af Dødsstraffen; her at opfatte *caput* om den borgerlige Person-

lighed, som naar der tales om *deminutio capitis*, faldt man først paa langt ned i Keisertiden, da Landflygtighed med Tab af Borgerret (*deportatio*) idelig anvendtes, hvor den gamle republikanske Lov, f. Ex. *lex Cornelia de sicariis* eller *de falsis*, bestemte *poena capitalis*, hvilken Bestemmelse rigtignok allerede, dengang Lovene udkom, som vi skulle see, ikke toges bogstavelig; men denne de senere Juristers Opfatning og Forklaring (se f. Ex. Paulus i Dig. XLVIII, 1, 2: *Capitalia sunt* [*iudicia*], *ex quibus poena mors aut exsilium est, per has enim poenas eximitur caput de civitate*) har dog stundom indvirket ogsaa paa de Nyere og forvansket deres Forestilling om det oprindelige Begreb. At nu Livsstraffen i den ældre Tid virkelig anvendtes, og det i forskjellige Former (*securi ferire, de saxo, de rupe Tarpeia deiicere, laqueus in carcere*, kun i den allerældste Tid nævnes *arbori suspendere*), og at man for at betrygge Straffens virkelige Udførelse sikkrede sig den Anklagedes Tilstedeblivelse ved Fængsling eller ved stillet Borgen (*vades*), som imidlertid i de groveste Tilfælde ikke modtoges, derom have vi talrige og klare Vidnesbyrd (Liv. I, 26; II, 5; III, 13, 56–57; VI, 18–20; XXIX, 19; XXXVIII, 58–59; i stort Omfang ved *Bacchanalia*, hvor der dog tildels handles om *socii*, XXXIX, 18; Dion. Hal. X, 8, Fest. v. *vadem*. At med Undtagelse af Henrettelserne i Anledning af *Bacchanalia* de øvrige Exempler ere hentede fra politiske Processer og Domme, er en naturlig Følge af, at Domfældelsen og Henrettelsen af simple Mordere og deslige ikke optegnedes i Annalerne).[1]) Drog den, der havde givet *vades*, bort, maatte disse naturligvis betale, og han erklæredes for landflygtig og fredløs (*aqua et igni ei interdicebatur*), stundom (eller altid) med Inddragelse af hans Formue, just fordi han unddrog sig Lovens Straf,

---

[1]) Valerius Maximus (VI, 3, 3) omtaler en M. Claudius som (A. 236 f. Chr. efter Zonaras) henrettet *in publica custodia* efter Senatets Befaling, altsaa vel uden Lov og Dom paa Grund af et Staten paadraget Ansvar ved Overtrædelse af Folkeretten; men Dio Cassius (fragm. 45 Bekk.), der for Resten nævner Ligurerne istedenfor Corsicanerne, og Zonaras (VIII, 18) sige, at han blev landsforviist, da de Fremmede ikke havde villet modtage ham, da han blev udleveret.

som et Exempel endnu fra Aaret 212 f. Chr. viser (Liv. XXV, 4).[1]) Men heri see vi nu i de senere Aarhundreder en stor Forandring indtraadt, der i Almindelighed af de Nyere opfattes og fremstilles saaledes, som om al Dødsstraf for frie Borgere var ophævet, idet det ved udtrykkelig Lov var tilladt alle dødsdømte Borgere at gaae i Landflygtighed istedenfor at lide Døden. Denne Fremstilling er urigtig; det virkelige Forhold er, at i Tidernes Løb efterhaanden ved Sædvane den Anklagedes Fængsling eller Stillen af Sikkerhed bortfaldt i de Sager, der paadømtes af Folket selv eller siden i dets Navn af de staaende Criminalretter, *quæstiones perpetuæ*, hvorved indtraadte Muligheden af at unddrage sig Dødsstraffen ved Landflygtighed, medens Dødsstraf vedblev at anvendes paa et andet Omraade.[2]) Dette skal her eftervises.

Udgangspunktet er det bekjendte og af Alle benyttede Sted hos Polyb (altsaa skrevet omtrent ved Midten af det andet Aarhundrede f. Chr.) VI, 14, hvor han i Almindelighed udtaler som den paa hans Tid bestaaende Sædvane (*τὸ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος*), at ved Anklager paa Livet (*τοῖς θανάτου κρινομένοις*) kan den Anklagede unddrage sig den lovbestemte Dødsstraf ved at gaae i Landflygtighed, saalænge en eneste af de Tribus, der ere nødvendige til at afgjøre Dommen (ved at danne en Majoritet af mindst 18 fordømmende Tribus af 35), endnu ikke har stemt (*κἂν ἔτι μία λείπηται φυλὴ τῶν ἐπικυρουσῶν τὴν κρίσιν ἀψηφοφόρητος*)[3]); Polyb tager nemlig intet Hensyn til *quæstiones perpetuæ*,

---

[1]) Hvorledes det forholdt sig med Coriolans Landflygtighed, da han *damnatus absens* i Tributcomitier *in Volscos exsulatum abiit* (Liv. II, 35), er uklart. Livius siger hverken, hvilken Straf Coriolan idømtes, eller, om han havde givet *vades*. Dionysius, der efter uendelig lang Udmaling og udtværede Taler lader Tribunerne foreslaae som Straf *φυγὴ ἀίδιος* (VII, 64), har simpelthen omsat Resultatet, Coriolans Landflygtighed, til Straffeforslag. Landflygtighed som udtalt Straf var uhørt før Republikens sidste Dage.

[2]) Denne Vedbliven af Dødsstraffen indenfor et vist Omraade er anerkjendt af Niebuhr (Röm. Gesch. III pag. 481), men ikke det øvrige Forhold.

[3]) Man maa erindre, at Centurierne allerede i Polybs Tid vare indordnede i Tribus som Bestanddele af disse, saa at der ogsaa i Centuriatcomitierne voteredes efter Tribus, men med Tælling af Centurierne; thi Polyb taler naturligvis om *comitia centuriata*, i hvilke alene Livssager paadømtes.

hvoraf overhovedet kun een (*de repetundis*) indførtes i hans Tid ved *lex Calpurnia* (A. 149), omtrent samtidig med Slutningen af Polybs lange Ophold i Rom. Dette bekræftes paa det Udtrykkeligste af Cicero (pro Cæcin. 34), der betegner Landflygtigheden som et Middel til at undgaae den i Loven udtalte Straf, idet ingen Lov (altsaa heller ingen af *leges Corneliæ* af Sulla) fastsatte Landflygtighed selv som Straf, men Døden (*exsilium non supplicium est, sed perfugium portusque supplicii*, og derpaa: *itaque nulla in lege nostra reperietur, ut apud ceteras civitates, maleficium ullum exsilio esse multatum*); det er klart, at i det sidste Udsagn ingen Advocatfordreielse kan finde Sted; thi hvilken Straf der var nævnt i Loven, vidste alle Dommerne. Kun ved en Misforstaaelse opfattede Andre Vedtægten som udgaaet fra en positiv Lovbestemmelse, saaledes som Sallust i Catil. 51 (først: *Quamobrem in sententiam non addidisti, uti prius verberibus in eos animadvorteretur? An quia lex Porcia vetat? At aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, sed exsilium permitti iubent*, og længere nede: *tum lex Porcia aliæque leges paratæ sunt, quibus legibus exsilium damnatis permissum est*).[1]) For det Første gjør man nu Sallust Uret, naar man, som de Nyere i Almindelighed, paabyrder ham den Mening, at Dødsstraffen var ombyttet med Landflygtighedsstraf ved *lex Porcia*, tværtimod hvad de andre Skribenter (Cicero og Livius) berette om denne Lov; thi ogsaa han modsætter paa det Klareste *lex Porcia*, som handlede om *verbera* og Kropstraf, og de andre, ikke nævnte, Love, ved hvilke Forandringen med Dødsstraffen skal være skeet. (Naturligvis maa efter det første Steds tydelige Anvisning ogsaa paa det andet Sted, hvor der tales om Sikkringen af Borgerfriheden mod de Regerendes

---

[1]) Plutarch (Cic. 21 og Cato min. 22) fortæller, idet han forvexler den af Cæsar foreslaaede, extraordinære og foreløbige politiske Foranstaltning, Fængsling af de Sammensvorne, med en lovlig Straf efter Dom, at Fængsel var den yderste Straf for en romersk Senator (i Cato minor hedder det endog „for en romersk Borger"). Fængsel som Straf var den romerske Republik aldeles ubekjendt. Man seer, hvor forkert det faktiske Forhold afspeiler sig i den sildigere Grækers Forestilling, hvori han indlægger sin egen Forklaring af Cæsars Forslag.

Overgreb, Relativudtrykket *quibus legibus* alene henføres til *aliæque leges.*) Men just det gjentagne ubestemte *aliæ leges* ligeoverfor det bestemte Navn paa den Lov, der afskaffede Anvendelsen af *verbera* paa Borgere, viser, at Sallust slet ikke kjendte nogen saadan Lov, men blot tænkte sig en eller flere saadanne som Kilde til den bestaaende Tilstand, der havde udviklet sig ad en anden Vei. En Lov, der paa een Gang og ved udtrykkeligt Bud havde indført en saa væsentlig Forandring, vilde ligesaavel være nævnt i den historiske Overlevering som *lex Porcia*, *lex Poetelia* om Ophævelsen af det eiendommelige Gjældsfængsel under Navnet *nexus*, *lex Aternia de multis* og mange andre, omend med ligesaa usikkre og taagede Efterretninger i det Enkelte. Den vilde naturligvis tillige med Nødvendighed have medført, at der i de enkelte Love efter den Tid (f. Ex. alle *leges Corneliæ*) ikke blev udtalt Dødsstraf, men Landsforviisning, medens Cicero, som vi see, udtrykkelig bevidner det Modsatte. Hertil kommer, at en udtrykkelig og almindelig Ophævelse af Dødsstraffen ligger ganske udenfor det romerske Folks naturlige Forestillingskreds; et Folk, for hvem Gladiatorlege er en kjær og hyppig Forlystelse og som bruger Pinebænk og Korsfæstelse for sine Slaver, har ingen Gru for Henrettelsen som stridende mod Menneskeværdigheden. Forandringen var skeet efterhaanden og befæstet ved Sædvane, men (hvorom nedenfor) kun for et vist Omraade. Førend vi spørge om den mulige Gang i denne Udvikling, ville vi strax bemærke, at, medens Polyb kun kjender Unddragelsen fra den endnu ikke fuldstændig fældede Dom, betegner Sallust Befrielsen for Dødsstraf ved Landflygtighed som gjældende for den allerede virkelig Dømte (*condemnatis*, *damnatis*), hvad ogsaa Cicero bekræfter baade direkte (pro Rosc. Am. 2: *damnato et eiecto*) og indirekte, idet der ikke hos ham (f. Ex. i Epilogerne af Forsvarstaler) er en eneste Antydning af Bortgang før Dommen. Dette var en naturlig og nødvendig Følge af Overgangen fra Afstemningen i Folkeforsamlingen, hvor Stemmetællingen fandt Sted for hver Tribus, til Afstemningen i *quæstiones perpetuæ*, hvor samtlige Dommeres Stemmetavler optaltes paa een Gang og Resultatet altsaa strax helt fremtraadte.

Men hvorledes skete da Forandringen? Det er klart, at Friheden til at gaae bort, naar den Anklagede forudsaae, at den næste Stemme kunde fastslaae Dødsdommen, beroede paa, at han var paa fri Fod. Der maa altsaa først være foregaaet en Forandring med Hensyn til Sikkringen af den Anklagedes Person ved Fængsling eller Borgen. Hertil kan nu have bidraget dels en Uvillie imod at kaste enten den for en blot politisk Forbrydelse Anklagede eller den for en almindelig Forbrydelse, f. Ex. *inter sicarios* eller *falsum* blot Mistænkte, naar han hørte til en af de hos Romerne fra Hoben saa strengt og bestemt afsondrede „bedre Stænder" (Senator- eller Ridderstanden), i det vistnok meget uhyggelige Fængsel, hvori de laveste Forbrydere holdtes (*in carcere inter fures nocturnos et latrones*, Liv. XXXVIII, 59), dels maaskee gamle Bestemmelser om Cautionsbeløbet, der ved Pengenes forandrede Værdi gjorde Cautionen næsten til et Skin; men en ikke uvæsentlig Grund kan dog ogsaa ligge i en anden Forandring i den romerske Criminalproces, om hvis Tid og Indtrædelsesmaade vore Efterretninger ere endnu ufuldstændigere eller, for at sige Sandheden, saagodtsom slet ingen. I de tidligere Aarhundreder optræde som Anklagere ved *iudicia publica* udelukkende enten ordentlige Øvrighedspersoner (Consuler, hyppigst *tribuni plebis*) eller særlig til dette Hverv af Folket valgte Mænd, de saakaldte *quæstores parricidii*. Dette hængte nødvendigen sammen med hvad der constituerede et *iudicium publicum*, Folkets egen umiddelbare Optræden som Dommer. Anklagen var et Spørgsmaal til Folket, om det vilde dømme en vis Person til en vis Straf, en *rogatio* (*irrogare poenam*, *multam*); men et saadant Spørgsmaal og Forslag kunde kun forelægges af den, der som Magistrat overhovedet havde Ret til at forhandle med Folket (*agere cum populo*). Vistnok antog Sagen en særlig Form, naar Tribunerne, som Anklagere i en Livssag, fremsatte Andragendet i den Art af Folkeforsamling (*comitia ceinturiata*), som de ikke selv kunde lede, men kunne Consul eller Prætor; men dette var en Indrømmelse, hvorved det tillodes den Friheden vogtende plebeiske Magistrat at forelægge det souveræne Folk et Andragende, analogt med Tri-

bunernes Ret til Henvendelse til Senatet, førend de endnu vare indordnede i den hele Magistratsrække. I den senere Tid er dette ved de i Folkets Navn dømmende *quæstiones perpetuæ* saa aldeles forandret, at (med Undtagelse af, naar ved *iudicium repetundarum* Senatet eller Prætor gav klagende Provindsbeboere *patroni* til at føre deres Sag, Noget, der ikke forekommer i Ciceros Tid) stedse Private optræde som Anklagere efter egen Drift; (Cicero omtaler endog pro Cluent. 34, at en Sag afvistes af Domstolen, fordi en Almuetribun optraadte som Anklager, hvorvel her Fremstillingen kan være lidt farvet). Til den i Spidsen for en saadan *quæstio* stillede Magistrat kunde den Private henvende sig direkte; hvad der før havde været en Angivelse hos Magistraten og Opfordring til ham om at klage hos Folket, blev ved en *quæstio* til Anklagen selv. Det laa da overordentlig nær og var aldeles naturligt, at en hvilkensomhelst Privatmands Anklage ikke kunde eller burde medføre haarde Præventivforholdsregler mod den Anklagede, og at han altsaa blev paa fri Fod uden Borgen. Men Polybs Vidnesbyrd skyder, uagtet han ikke berører Anklagemyndigheden, vistnok Friheden for Fængsling og dermed Adgangen til Landflygtighed tilbage til en Tid, der gaaer forud for *quæstiones perpetuæ*, saa at vi kun tildels kunne sætte den private Anklageret, hvis den udgik fra disse *quæstiones*, i Forbindelse med Landflygtighedens almindeligere Substitution for Dødsstraffen.

Som et Overgangstrin til den ligefremme private Anklage kan vel ogsaa betragtes ansete og indflydelsesrige Privatmænds Optræden som Understøttere af en Magistrats Anklage og som *suasores* for det af ham indbragte Straffeforslag (*rogatio, irrogatio poenæ*), saaledes som den ældre Cato optraadte imod Ser. Sulpicius Galba og derfor betegnes som hans Anklager (Liv. XXXIX, 40: *Ser. Galbam ad populi adduxit iudicium*), medens vi af andre Steder (Cic. de Orat. I, 53, Brut. 23; Liv. Epit. XLIX), vide, at den egentlige Anklager var Folketribunen L. Scribonius [1])

---

[1]) Stederne hos Cicero give endog Anledning til at antage, at det egentlig slet ikke kom til en virkelig Anklage imod Galba, men kun til et

At det forholdt sig paa samme Maade med mange, maaskee de fleste af de talrige Anklager, der tillægges Cato (Plut. Cato 15, Vict. de Vir. Ill. 47), antyder Plutarch selv med rene Ord (*αὐτός τε γὰρ ἐδίωξε πολλοὺς καὶ διώκουσιν ἑτέροις συνηγωνίσατο*).

Idet saaledes den Anklagedes Bortgang oprindelig var en af Loven ikke forudsat eller tilsigtet Unddragelse fra Straffen, maatte der i det Ringeste sørges for, at denne Bortdragen blev til en virkelig, den borgerlige Død medførende Landflygtighed, og dette skete ved den bagefter udtalte Erklæring, at den Bortdragne var fredløs paa romersk Grund (*aquæ et ignis interdictio*, Cic. pro Cæc. 34, de domo 30—31) og Beslutningen, *id ei iustum exsilium esse* (Liv. XXVI, 3); hos Appian (Civ. I, 31) og Plutarch (Mar. 29) i Beretningen om Q. Metellus Numidicus's Landflygtighed paa Grund af hans Vægring ved at underkaste sig og besværge Appuleius Saturninus's Lov om Ageruddeling, A. 100 f. Chr., siges, at det vedtoges, at Consulerne skulde bekjendtgjøre Fredløshedserklæringen (*τοὺς ὑπάτους ἐπικηρῦξαι μηδένα Μετέλλῳ κοινωνεῖν πυρὸς ἢ ὕδατος ἢ στέγης*), og i Liv. Epit. LXIX siges Fredløshedserklæringen udtalt af Marius som sjette Gang Consul. Hvorvidt og i hvilken Form denne høitidelige Sanction senere i hvert enkelt Tilfælde fandt Sted, vide vi imidlertid ikke. Endnu mindre finde vi Spor af den Formuesconfiscation, der hos Livius (XXV, 4) ved A. 212 nævnes som udtalt mod en Anklaget, hvis han unddrog sig Straffen; at i Republikens sidste Tid (Ciceros og Cæsars Dage) Landflygtigheden ikke medførte Formuestab, bevidnes (mod en temmelig udbredt Antagelse) udtrykkelig af Cicero (de domo 17: *poena capitis cum pecunia non coniungitur*) og Svetonius (Iul. 42: *integris patrimoniis exsulabant*).

Endnu maa bemærkes, at der fra Tiden imellem Polyb og Cicero findes i det Ringeste een Angivelse, der tyder paa, at Fri-

---

Andragende om Nedsættelse af en *quæstio* om den Lusitanerne tilføiede Uret, et Andragende, der imidlertid aabenlyst var rettet imod Galba og derfor betegnes som *lex privilegii similis*; efter Udtoget af Livius gik Andragendet ud paa, *ut Lusitani in libertatem restituerentur*. Begge Gjenstande forbandtes meget naturligen i eet Forslag.

heden til ved Landflygtighed at unddrage sig Dødsstraffen ikke ubetinget respekteredes, hvilket stemmer vel med Oprindelsen af Sædvane, ikke af Lov. Asconius beretter nemlig (ad Cic. pro Scauro pag. 135 Hot.), at L. Tubulus, der som Prætor A. 142 f. Chr. havde gjort sig skyldig i Bestikkelser og andre Skændigheder (*flagitia*), blev *de exsilio accersitus* og dræbte sig selv ved Gift, *ne in carcere necaretur*. Naar det ved A. 101 f. Chr. berettes, at en Publicius Malleolus led den særegne Dødsstraf for *parricidium* (*culeus*), hvilken Straf overhovedet da siges at være anvendt for første Gang, da kan denne Afvigelse fra den Fremgangsmaade, vi finde anvendt mod Sex. Roscius Amerinus, have havt sin Grund i Misgjerningens Fremtræden som *res manifesta*; Manden selv hørte til en anseet Familie (Liv. Ep. LXVIII, Oros. V, 16, Rhet. ad Herenn. I, 13). Medens nu Landflygtighed i den ældste Tid, da Rom intet Herredømme udøvede udover dets eget Territorium og da den bortflygtede Romer uden folkeretlig Beskyttelse kom til Folk og Byer, der tildels vare Rom meget fjendske, var en haard Skjæbne, tabte den derimod mere og mere af sin Betydning, eftersom Rom blev omgivet af et Forbundsomraade, hvis Indbyggere tildels i Sprog og Sæder stod Romerne overmaade nær, som Latinerne; thi det var for at undgaae *poena capitalis* nok at begive sig til hvilkensomhelst By udenfor den egentlige *ager Romanus*; Polyb (l. c.) nævner exempelvis Neapolis, Præneste og Tibur, men tilføier *καὶ ταῖς ἄλλαις, πρὸς ἃς ἔχουσιν ὅρκια*; og Neapolis nævnes ogsaa hos Livius XXIX, 21. Efter Forbundskrigen, da hele Italien blev romersk, maatte den Landflygtige naturligvis leve udenfor Italien (lex Iul. munic. cap. 25 pag. 97 Br.: *qui iudicio publico Romæ condemnatus est, erit, quocirca eum in Italia esse non liceat*), og vi finde saaledes iblandt Andet Massilia omtalt som hyppigt Opholdssted for romerske Landflygtige i denne Periode (Cic. pro Sest. 3; andensteds om Verres's og T. Milos Ophold der). Det var efter Beskaffenheden af det romerske republikanske Politi, eller egentlig Manglen af ethvert, hele Italien omfattende, Politi, fra Forbundskrigen indtil Monarchiets Begyndelse let muligt, at enkelte underordnede

Domfældte unddrog sig denne Landflygtighed og sneg sig skjult omkring i Italien, selv i Nærheden af Rom, som efter Cicero (pro Cluent. 62) den for Giftmord dømte Oppianicus. For at Landflygtigheden kunde vedblive at bruges som en virksom Straf, maatte den nødvendigen nærmere bestemmes og skærpes, og dette skete, efterat Cæsar havde gjort Begyndelsen ved fast Tilføielse af Formuestab (Suet. Iul. 42), ved fra den milde *relegatio* (blot Forviisning fra Rom eller Italien) at adskille den egentlige Criminalstraf, *deportatio*, Landflygtighed, med Tab af Formue og borgerlige Rettigheder og streng Internering paa afsides Sted under Bevogtning.

Endnu kan det tilføies, at, jo mere Dødsstraffen faktisk forvandlede sig til Landflygtighed, og en ikke meget haard Landflygtighed, desto lettere blev det naturligvis at fastsætte den ogsaa for saadanne politiske Forseelser, for hvilke selv efter gammel-romerske Forestillinger den egentlige Dødsstraf maatte synes uanvendelig; Polyb (VI, 56) nævner (vistnok længe før Oprettelsen af en egen *quæstio* for *ambitus*) Død (*θάνατος*) som Straf derfor; men omhyggeligere Bestræbelser for at hindre *ambitus* og Bestemmelserne om denne Forseelse tilhøre dog vist en forholdsvis sildig Tid, da Landflygtigheden istedenfor Dødsstraf allerede var almindelig.

Efterat saaledes Landflygtigheden ved Sædvane faktisk var (indenfor visse Grændser, som vi atter gjentage) bleven sat istedenfor Dødsstraffen, men endnu ikke i den tidligere Del af Ciceros Periode udtrykkelig udtalt som Straf i Loven (Cic. pro Cæc. ovenfor citeret; det faktiske Forhold antydes pro Cluent. 10: *leges exsilio, natura morte multavit*), laa det nær just ved politiske Forseelser udtrykkelig at bestemme Straffen som Landflygtighed, og hertil gaves der en særlig Anledning, naar der var Spørgsmaal om at finde en (især for Mænd af Rang og som deltog i det offentlige Liv) følelig Straf, der dog ikke skulde være fuld Capitalstraf. Jeg troer ikke, at der kan anføres noget andet Exempel fra Republikens Tid af denne Art end den af Cicero som Consul foreslaaede *lex Tullia de ambitu*, efter hvilken Straffen var ti Aar i Land-

flygtighed (Cic. pro Mur. 23 og 41, Schol. Bob. ad Cic. pro Sulla cap. 5 pag. 361 Or., Dio Cass. XXXVII, 29).

Naar man nu har antaget, at al Dødsstraf for romerske Borgere i Republikens senere Tid var forsvunden, enten ved udtrykkelig Lov eller Sædvane, da har man dels bygget denne Mening paa det ganske almindelige, ingen Undtagelse antydende Udtryk hos Sallust (for ikke at tale om Plutarch), dels derpaa, at vi virkelig ikke i Ciceros Tid eller i længere Tid forud finde nævnt noget Exempel paa en udført Dødsstraf efter en regelmæssig Proces og Dom; thi Proscriptioner var noget ganske andet, og de catilinariske Sammensvornes Henrettelse var ligeledes en aldeles extraordinær politisk Foranstaltning. Selv ved en Anklage for Fadermord (hos Cicero *pro Roscio Amerino*), see vi, medens den gamle Form af Dødsstraf møder os i en pompøs rhetorisk Skildring (cap. 26), Landflygtigheden antydet som det, der i Virkeligheden ventede den Anklagede, hvis han domfældtes (cap. 2: *hoc damnato et eiecto*; jvfr. Giftmorderen Oppianicus i Talen *pro Cluentio*). Men herimod taler nu paa det Stærkeste allerede den lige fra Keisertidens Begyndelse yderst hyppige Anvendelse af virkelig Dødsstraf, dels for Majestætsforbrydelser, dels for simple Forbrydere, hvoraf hele Skarer regelmæssig fra Fængslet, hvis hele Indhold betegnes som *custodiæ*, føres til Døden (se f. E. Suet. Calig. 27, 29, 32, Nero 31 og om Massehenrettelser for politiske Forbrydelser Tac Ann. VI, 19), uden at der nogensteds findes mindste Antydning af, at denne Straffemaade i sig selv var noget nyt eller usædvanligt, endsige uhørt. Men hertil kommer, foruden at vi see, at paa Ciceros Tid hele Henrettelsesapparatet var paa rede Haand (Sall. Cat. 55; jvfr. Cic. de Legg. III, 3 om *tresviri capitales*: *vincula sontium servanto*, *capitalia vindicanto*) og dets Anvendelse vel bekjendt[1]), den Omstændighed, at vi ved Siden af de Anklagede

---

[1]) Herved tænker jeg dog ikke paa den Bøddel, til hvem der i Ciceros Tale *pro Rabirio perduellionis reo* oftere hentydes; thi han kunde behøves til Slavers Henrettelse og til pinligt Forhør over dem.

paa fri Fod ligesaavel hos Cicero (in Catil. II, 12: *carcerem vindicem nefariorum et manifestorum scelerum maiores esse voluerunt*) som i ældre Dage hos Livius (XXXVIII, 59) finde et Fængsel opfyldt med grebne Forbrydere, som man visselig ikke slap for at lade dem i Ro og Mag gaae (før A. 90) til Tibur eller Præneste, for snart derfra at snige sig tilbage. Sagen er, at der gaves et Omraade for den criminelle Justits, som hverken møder os i Forhandlinger for *quæstiones perpetuæ* eller randt Sallust i Hu, hvor han lader Cæsar tale mod Dødsstraffens Anvendelse paa Catilinas Medsammensvorne, Mænd af senatorisk Rang eller Ridderstilling. Alle Forbrydere af underordnet Stand, der grebes af *tresviri capitales* ifølge deres Embedsopgave (*conquirere maleficia*, Varr. L. L. V, 14 p. 24 Bip.) eller førtes til dem som grebne paa frisk Gjerning (Cic. div. in Cæc. 16, pro Cluent. 31: *hominem ante pedes Q. Manlii, qui tum erat triumvir, constituunt*) vedbleve at lægges i Baand og efter Omstændighederne at henrettes (Val. Max. VI, 1, 10, Ascon. arg. Mil. pag. 146 Hot.; der handles hos Asconius om en *servus cædes faciens*, men derfor at indskrænke disse Triumvirers Virksomhed og Straffemyndighed alene til Slaver strider mod alle de øvrige Vidnesbyrd).

Naar nu ved første Øiekast det Resultat synes meget paafaldende, som her er opstillet og ifølge hvilket ikke blot den samme Forbrydelse, f. Ex. og navnlig Mord, blev forskjellig straffet efter Forbryderens Stand og Stilling, men den haardere Straf (den virkelige Dødsstraf) ramte efter en underordnet Øvrigheds Kjendelse, den mildere indtraadte, hvor Sagen var forhandlet for en talrig og anseelig Domstol, der dømte i Folkets Navn, saa finder dog dette Forhold sin Forklaring, dels i den store Vægt, som Romerne og i det Hele Oldtiden lagde paa, om Misdæderen grebes paa frisk Gjerning, hvorved baade enhver Tvivl med Hensyn til Beviset bortfaldt og det Offentlige syntes udæsket til at kræve og tage øieblikkelig Fyldestgjørelse, Noget, der ogsaa fremtræder i den for os paafaldende Bestemmelse, at et *furtum manifestum* sonedes med firedobbelt Bod, men *furtum nec manifestum* kun med dobbelt, dels deri, at Romerstaten ingen-

lunde fra gammel Tid af var gjennemtrængt af et conseqvent gjennemført Lighedsprincip, men paa mange Maader stillede den store Masse af lavere Borgere, der indbefattede *libertini* og deres Afkom, i ældre Dage ogsaa de lovbundne Clienter, under strengere Vilkaar og Tugt end de to fremragende Stænder, Senatorerne og Ridderne, og paa det her omhandlede Punkt indeholdt Spiren til og faktisk fremkaldte den Forskjel, der i Keisertidens Lovgivning aabenlyst fremtræder, idet der med rene Ord udtales en forskjellig Straf i mange Tilfælde for *honestiores* (*in aliqua dignitate positi*) og *humiliores*.

II. En Misforstaaelse af den særlige Forhandling ved *iudicium repetundarum*, der kaldes *litis (litium) æstimatio*.

Det er en aldeles væsentlig Eiendommelighed ved den gamle og republikanske Criminalret og Criminalretspleie, at Domstolen, det være nu Folket selv eller en *quæstio*, der dømmer i Folkets Navn, alene har at afgjøre, om den Anklagede er skyldig eller ikke, men aldeles ikke har Noget at gjøre med en Afmaaling af Straffen, der er simpelt og absolut udtalt i Loven eller (forsaavidt der hos Folket handledes om *multa*) foreslaaet af Anklageren, og denne Eiendommelighed hænger paa det Nøieste sammen med Straffesystemet selv og især med den oprindelige Procesform. Folket dømte selv i Folkeforsamlingen, i hvilken Anklagen forelagdes til Afgjørelse ved en enkelt Afstemning, idet der, ligesom ved et Lovforslag, svaredes paa den anklagende Magistrats Spørgsmaal (*rogatio*) med „Ja" (*uti rogas*, „som du foreslaaer") eller „Nei" (*antiquo*, „jeg forkaster"); Ændringsforslag vare selv ved Love aldeles ubekjendte. Anklagen gik enten ud paa *poena capitalis*, og denne Straf var given, saasnart Anklagen indbragtes i *comitia centuriata* (*comitiatus maximus*), eller paa en Pengebod, *multa*, hvis bestemte Størrelse var angiven og foreslaaet i Klagen; den anklagende Øvrighed kunde gjøre et strengt eller maadeholdent

Forslag, men Forhøielse eller Nedsættelse ved Afstemningen var umulig og utænkelig (Liv. II, 52: *in multa temperarunt tribuni*;... *duo millia æris damnato multam dixerunt*; de hos Livius tilføiede Ord *cum capitis anquisissent* betegne en Opgiven af Capitalklage, istedenfor hvilken der blev sat en Klage paa Pengebod). Endnu mindre kunde der naturligvis, hvis der ellers er Grader i det Umulige, enten i *comitia centuriata* substitueres en Pengestraf eller i *comitia tributa* Capitalstraf med Forrykning af begge Forsamlingers Competents, eller paa noget af Stederne foreslaaes en tredie aldeles ubekjendt og ubrugelig Straf. Da nu Folkets dømmende Myndighed overdroges til staaende Commissioner, *quæstiones perpetuæ*, af hvilke hver efter en speciel Lov dømte om en speciel Art af Forbrydelse (— Folket selv havde maaskee ikke været bundet til Subsumptionen af Forseelsen under et bestemt Navn —), maatte, allerede efter hele Sammenhængen med Fortiden, hver Lov for hver Forbrydelse indeholde en enkelt og absolut Straf, der ubetinget fulgte med Erklæringen for skyldig, uden at man, for at bevise at det maatte blive saaledes, behøver at tage Hensyn til den af talrige ikke-juridiske Medlemmer sammensatte Domstols Uskikkethed til en Straffeudmaaling efter Omstændighederne[1]) og den hele simple Voteringsmaades Ubrugbarhed til en saadan Afmaaling. Den tidligere Forslagsret ved Pengebod maatte falde bort. At det nu ogsaa forholdt sig saaledes, er aldeles klart, baade af Ciceros Forsvarstaler, i hvilke der ikke er den fjerneste Hentydning til Formildelse og Nedsættelse af Straf, men alene til Frifindelse eller Domfældelse, og af de øvrige Beretninger om Criminalprocesser fra denne Tid, f. Ex. hos Asconius til pro Scauro og pro Milone, og viser sig ogsaa i den Maade, hvorpaa i de senere Kilder de republikanske Straffeloves Straffebestemmelse angives, idet der for hver Lov og hver Forbrydelse angives en enkelt bestemt Straf, kun med de i Keisertiden fremkomne Modi-

---

[1]) Til den enkelte Domstolens Forhandling i formel Henseende ledende Magistrat, der ligesaalidet var lovkyndig som Dommerne, kunde det ikke falde Romerne ind at overdrage et Valg af forskjellige Straffe.

ficationer i Straffebestemmelsens Anvendelse (saaledes som i Dig. XLVIII, 8 fr. 3. § 5: *Legis Corneliæ de sicariis et veneficis poena insulæ deportatio est et omnium honorum ademptio*)[1]. Først da i Keisertiden Senatet blev Domstol for politiske Forbrydelser, medens det tillige blev Organ for Lovgivningen, kunde her, ved en Sammenblanding af den judicielle, ved ingen udtrykkelig Lov Senatet overdragne eller ordnede, Forhandling og den politiske Lovgivning, fremkomme Votering om en strengere eller mildere Straf, f. Ex. om virkelig Dødsstraf eller Forviisning og om Formuesconfiscation, som vi see det hos Tacitus paa flere Steder, og som det i Almindelighed udtales hos Plinius (Ep. IV, 9, 17) i Anledning af *poena repetundarum*, og en lignende discretionær Myndighed tilstodes siden tildels de enedømmende keiserlige Magistrater; men de nøiere Angivelser herom høre ikke herhid. Dette erkjendes vel ogsaa i Almindelighed, men ved en enkelt Art af Anklage og Forbrydelse, der spiller en sørgelig vigtig Rolle i den senere Republiks Tid, nemlig ved Anklagen for Misbrug af Embedsmyndighed ved Pengeudpresning, *iudicium repetundarum*, har der hos de Nyere, eller dog hos flere af dem, indsneget sig en besynderlig Misforstaaelse. Da der ved denne Anklage paa een Gang var Spørgsmaal om at skaffe Retfærdigheden Fyldestgjørelse ved Straf og de Skadelidte og Mishandlede Erstatning af Tabet, hvorfor vi ogsaa før Indretningen af en særlig Domstol for denne Art af Forseelse finde saakaldte *recuperatores* givne til i Privatprocessens Form at skaffe de Skadelidte Ret (Liv. XLIII, 2), indtraadte der, naar den Anklagede var funden skyldig (en Dom, der var ganske almindelig uden Angivelse af nogetsomhelst Klagepunkt som bevist og af Dommerne anerkjendt eller af andre som forkastede), og altsaa ramtes af Lovens

---

[1]) Dette forhindrer ikke, at der, hvor een Lov omfattede forskjellige Forbrydelser, kunde for disse fastsættes en forskjellig Straf, som f. Ex. i *lex Tullia de ambitu* en Straf for dem, der virkelig anklagedes for og overbevistes om *ambitus*, en anden for underordnede Hjælpere, *divisores*.

Straf), umiddelbart for de samme Dommere en Tillægsforhandling for at fastsætte de enkelte Erstatningsbeløb, hvilken Forhandling benævnedes *litium æstimatio* (*litium* om de enkelte Poster og Krav, generelt *litis æstimatio*). Ved denne Forhandling, der, som allerede det fra Privatretten hentede Navn *lis*, Retstrætte, Gjenstand for Retstvist, betegner, gik over til en privatretlig Charakter, kunde der alene være Tale om Pengeansvar, skjøndt dette Ansvar, ganske analogt med hvad der fandt Sted ved Privatdelictet *furtum*, ved *lex Acilia* og *Cornelia* og maaskee ogsaa ved de øvrige *leges de repetundis*, var skærpet til Udredelse af *duplum* (lex Acil. lin. 58 fl. pag. 59 Br., Ps. Ascon. ad act. I in Verr. cap. 18 pag. 152 Or.); Erstatningen, hvis Totalbeløb Anklageren under Hovedsagen kunde opstille i Almindelighed efter sin Beregning (Cic. act. I in Verr. cap. 18), afgjordes under de enkelte Poster (*nomina*, Cic. in Verr. act. I, 13; lib. I, 38—39, pro Cluent. c. 41) ved Skjøn efter de fremkomne Beviser, og Lovene indeholdt, som den tildels opbevarede *lex Acilia* pag. 60 fl. Br., Forskrifter om de idømte Beløbs Inddrivelse i Statskassen og Udbetaling derfra til Vedkommende. Cicero antyder i Talen pro Cluentio (c. 41), rigtignok i advocatorisk Øiemed, at Dommerne stundom, efterat der til en vis Grad var skeet Retfærdigheden Fyldest ved Domfældelse i Hovedsagen, ikke tog det saa nøie med *æstimatio*; i en anden Retning anfører Velleius Paterculus (II, 8) det som Bevis paa Domstolenes Strenghed i ældre Dage, at en Consular var bleven domfældt *de repetundis* (altsaa havde lidt Lovens Straf derfor), medens den hele Sum, han ved *æstimatio* kjendtes forpligtet til at udrede, beløb sig til 4000 Sestertser. Vistnok var Anklagen *de repetundis*, skjøndt den efter Navnet og Lovén alene gik ud paa *pecuniæ contra leges captæ*, den eneste Form, hvorunder ogsaa andre skammelige Mishandlinger af Provindsbeboere kunde bringes for en romersk Domstol og maaskee ved den vakte Harme bidrage til Domfældelsen. Det er næsten ubegribeligt, at man[1]) har

[1]) Se f. Ex. (for at nævne et iøvrigt meget fortjenstfuldt og af mig med Tak benyttet Værk) Walter: Geschichte des römischen Rechts, 3te Ausg. § 814, II pag. 474.

kunnet forvexle denne Forhandling om Erstatningen med en Forhandling om selve Straffeansvaret og troe, at der ved den kunde blive Spørgsmaal om „*caput*“ og om „Exil“ (hvilke to Ting i den Periode, hvorom man taler, faldt aldeles sammen), men at man sædvanlig blev staaende ved Erstatning, (saa at altsaa f. Ex. Verres, efterat have udredet den, for Resten blev straffri). Den rigtige Opfatning finder baade sin Bekræftelse ved Behandlingen af *iudicium repetundarum* i den første Keisertid, medens Senatet var Domstol for slige Processer, og kaster tillige Lys over denne. Medens nemlig selve Hovedsagen, Afgjørelsen, om den anklagede Statholder skulde erklæres skyldig eller ikke og i Henhold dertil straffes eller ikke, var henlagt til Senatet, fandtes dette med Rette lidet skikket til den detaillerede Undersøgelse af Erstatningsspørgsmaalet, og dette henlagdes derfor til en særlig Domstol, der i Kilderne kun i Almindelighed betegnes ved Navnet *iudices*, et enkelt Sted (Tac. Ann. I, 74) som *recuperatores*; formodentlig en Art dømmende Commission, maaske endog dannet under Forsæde af den Prætor, hvem efter gammel Skik, men uden fuld Virkelighed *quæstio de repetundis* ved Lod var tilfalden. Den, der erkjendte sig for skyldig, kunde derfor (som Tegn paa Undseelse og i Haab om mildere Behandling; jvfr. hvad ovenfor er bemærket om Senatets større Frihed i Straffens Ansættelse) strax udbede sig slige Dommere. Dette fremgaaer af Plinius's Beretning om Anklagen mod Marius Priscus under Trajan (Ep. II, 11, 2: *Marius Priscus accusantibus Afris... omissa defensione, iudices petiit*). De af Senatet Provindsbeboerne tilforordnede Anklagere paastode, at den Anklagede havde overskredet de *crimina, quibus dari iudices possent.* Der fandt dengang altsaa enten i visse Tilfælde en strengere Straf Sted end den da almindelige for *repetundæ,* Tab af Senatorværdigheden i Forbindelse med Erstatning (se Lipsius ad Tac. Ann. XIV, 28), hvilken haardere Straf Marius vilde undgaae, eller snarere hele Straffen udenfor Erstatningen faldt bort, naar den Anklagede strax begjærede og Senatet som en Naade bevilgede *iudices*; dette sidste synes antydet hos Plin. Ep. VI, 29, 10: *iudicibus acceptis in senatu remansit*, og

endnu tydeligere IV, 9, 16: *Censuit Bæbius Macer, consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri, Cæpio Hispo, salva dignitate iudices dandos,* hvor altsaa Bæbius forlangte den egentlige Criminalstraf anvendt, Hispo stemte for Eftergivelse af Straf, saa at kun Erstatning indtraadte. Om Erstatningen ogsaa i denne Tid gik *in duplum,* vide vi ikke; men det er ikke usandsynligt. [1])

III. Dommerlisten den samme for *iudicia publica* og *iudicia privata. Centumviri* neppe en særegen Klasse udenfor den almindelige Dommerliste.

Som bekjendt vare de romerske Dommere ikke Embedsmænd eller fast ansatte eller lovkyndige, men private Mænd, der, under Hensyn til borgerlig Stilling, Formuesvilkaar og Hæderlighed, aarligen efter visse Regler ved offentlig Foranstaltning udsaaes til dette Hverv saaledes, at baade *prætor urbanus* (og *peregrinus*) maatte tage den enkelte Dommer (stundom de tre eller fem *arbitri* eller *recuperatores*), til hvilke han overgav den enkelte Proces til Afgjørelse efter foreskreven Instrux, *formula*, af den for Aaret opgjorte Liste, og de Prætorer, der ledede de

---

[1]) I Tac. Ann. I, 74, hvor der, efterat det er fortalt, at en *maiestatis* anklaget Statholder var frifunden for denne Beskyldning, tilføies: *de pecuniis repetundis ad recuperatores itum est*, kan det ikke sees, om Criminalstraffen for *repetundæ* eftergaves før Henvisningen til *recuperatores* eller ikke. Besynderlig lyder en Beretning hos Sveton om Domitian (Dom. 8: *auctor tribuno plebis fuit ædilem sordidum repetundarum accusandi iudicesque in eum a senatu petendi)*, baade hvad angaaer Anvendelsen af Klagen *de repetundis* imod en karrig Ædil og forsaavidt Klageren forlanger *iudices*. *Petere iudices* betegner her altsaa Klagen i det Hele. Et enkelt Sted (Tac. Ann. IV, 22) antydes en Henvisning fra Senatet til *iudices* i en Sag af en ganske anden Art end *repetundæ*, nemlig ved Beskyldningen mod en Prætor, Plantius Silvanus, for at have dræbt sin Hustru *(Tiberius....refert ad senatum, datisque iudicibus Urgulania, Silvani avia, nepoti pugionem misit)*. Menes her en Henvisning til *quæstio inter sicarios*, som jo endnu bestod? Herpaa synes Udtrykket *datisque iudicibus* just ikke at tyde.

criminelle *quæstiones*, ligeledes, naar Domstolen virkelig skulde dannes, maatte ved Lov udtrække det bestemte Antal af de paa en almindelig Liste til saadan Function opførte Mænd. (Navnet Dommerliste, *album iudicum*, forekommer først hos Asconius, men Udtrykkene *iudices* eller *nomina in tabula*, *in albo scriptos*, *scripta habere* allerede i *lex Acilia*.) Saalænge alle *iudicia publica* foregik hos Folket selv, behøvedes og var der naturligvis kun een Række af Dommere, beregnet paa *iudicia privata*; og at disse sammensattes af Senatorer, derom er man enig i Henhold til Polybs Vidnesbyrd (VI, 17: *ἐκ τῆς συγκλήτου ἀποδίδονται κριταὶ τῶν πλείστων καὶ τῶν δημοσίων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν συναλλαγμάτων, ὅσα μέγεθος ἔχει τῶν ἐγκλημάτων*). Ved *δημόσια συναλλάγματα* forstaaes efter Sammenhængen Privates Contracter med Staten; de hos Polyb undtagne ubetydelige Sager ere vel saadanne, der afgjordes af Ædilerne eller af *decemviri litibus iudicandis*). Efter hvilke Regler, naar der ved Speciallov nedsattes en *quæstio extraordinaria*, den i Spidsen satte Magistrat skulde danne det *consilium*, med hvilket han undersøgte og dømte, derom haves ingen Efterretning, hverken i Almindelighed eller ved noget enkelt Tilfælde; men det ligger nær at antage, at han maatte holde sig til Senatets Medlemmer; først med de staaende *quæstiones perpetuæ* og den almindelige Ordning af dem blev en fast Dommerliste ogsaa for dem nødvendig. Om Dommerlistens Dannelse og navnlig om, af hvilken Stand eller af hvilke Stænder det hele Dommerpersonale skulde tages, fremkomme nu fra C. Gracchus (A. 122) af en Række, med de politiske Standskampe paa det Nøieste sammenhængende, Love, *leges iudiciariæ*, ved hvilke Dommerfunctionen snart fra Senatet henlægges til Ridderstanden (som ved C. Gracchus's Lov[1]) eller omvendt (som ved *lex Corne-*

---

[1]) Et særeget Spørgsmaal reiser sig ved den omtrent med C. Gracchus samtidige, i en Indskrift ufuldstændig opbevarede, *lex Acilia de repetundis*, i hvilken der l. 12 fl. foreskrives Dannelsen af en særlig Dommerliste for denne *quæstio* af 450 Mænd af Ridderstanden. Det synes altsaa, som om *lex Sempronia* i Førstningen fandt sin Gjennemførelse for Criminaldomstolenes Vedkommende ved Love for de enkelte *quæstiones*,

lia Sullæ) eller deltes imellem begge Stænder (hvorom i det Ringeste Forslag gjordes imellem Gracchus og Sulla) eller imellem disse to Stænder og et tredie Element af nogenlunde velstaaende Borgere nedenfor Ridderstanden, de saakaldte *tribuni ærarii* (ved *lex Aurelia*, der gjaldt fra A. 70 indtil Cæsars Dictatur, da han fjernede *tribuni ærarii*). Det er imidlertid en meget udbredt Mening, der vel maa betegnes som den nu almindelig antagne (— den følges iblandt Andre af Walter —), at der var en dobbelt Dommerliste, en for *iudicia privata* og en anden for *iudicia publica*, og at de saa hyppig omhandlede *leges iudiciariæ* kun angik *iudicia publica*, medens Dommerlisten for Privatjurisdictionen skal være bleven uberørt af dem og, ligesom i Polybs Tid og før den, saaledes indtil Republikens Ende (og uvist hvorlænge) blot have omfattet Senatorerne. Denne Mening maa betegnes som aldeles falsk. Der gaves i Rom kun een Dommerliste for alle *iudicia*, og de i Historien nævnte *leges iudiciariæ* bestemte Dommerpersonalets Sammensætning ligesaavel for Privatjurisdictionen som for Criminaldomstolene.

Foreløbig skal det med Hensyn til Motiverne, der fremkaldte *leges iudiciariæ*, bemærkes, at det er rimeligt nok, at de politiske Processer, hvortil dog imidlertid ingenlunde alle criminelle Sager henhørte, spillede en Hovedrolle i den Kamp, der fra Gracchus af førtes om Domstolenes Besiddelse, men ogsaa mange Privatprocesser havde en Betydning og gav en Indflydelse, som man vist ikke vilde lade Senatorerne udelukkende beholde. Til denne Klasse hørte da ogsaa de private Sager, der opstod af de til Ridderstanden hørende Statsforpagteres Contracter. Da der efter Oprettelsen af staaende *quæstiones* (den første A. 149 f. C.) krævedes en bestemt nogenlunde talrig Klasse af Mænd, hvoraf ved Lodkastning Dommerne kunde tages til de enkelte

---

forsaavidt der ellers A. 112 bestod flere *quæstiones* end den tidligst oprettede, *de repetundis*. (At den opbevarede Lov er *lex Acilia*, er iøvrigt kun en Formodning, men høist sandsynligt ligesom Tidsbestemmelsen.)

Processer, laa det nær og stemmede med alle overleverede Forhold og Forestillinger, at man holdt sig til Senatorerne, hvad jo ogsaa Alle ere enige om at berette og antage, idet Gracchus's Lov gik ud paa at berøve Senatorstanden Noget, hvoraf den indtil da var i Besiddelse. Om en særlig fra den almindelige Senatorliste forskjellig Dommerliste kan der i denne ældre Tid slet ikke være Tale, ligesaalidet, som naar siden (efter Sulla) Senatorerne vare i udelukkende Besiddelse af *iudicia*; thi Enhver, der hævdede sin Plads i Senatet, maatte uden videre ansees for qvalificeret til den Senatorerne overdragne Dommerfunction, saa at kun øieblikkelig Beklædelse af et Embede, Fraværelse i offentligt Ærinde, Alder eller Sygdom kunde hindre endel Medlemmer fra Deltagelse, og der kan altsaa endnu mindre være Tale om to særskilte Dommerlister, begge af Senatorer, før Gracchus. Men det er klart, at Udvidelsen af Dommervirksomheden til de et stort Antal Dommere for hver Proces krævende *quæstiones* maatte gjøre det hele Hverv langt byrdefuldere for Senatorerne, hvis hele Antal blev det samme, og at man uden Hensyn til Partistrid kan have følt Ulemperne ved i det Hele at have et saa begrændset Antal til Raadighed, hvorved der ikke let kunde sørges for hele Retspleiens behørige, raske og regelmæssige Gang; dette Hensyn kan da ogsaa have gjort sig gjældende ved de første *leges iudiciariæ*, men maatte fremtræde under Eet for alle *iudicia*. (Efter Sulla talte Senatet som bekjendt omtrent det dobbelte Antal Medlemmer.) De Motiver, der laa til Grund for *leges iudiciariæ*, hentedes altsaa fra begge Arter af Dommervirksomhed, baade fra den i private Sager og den i offentlige. Hovedsagen er imidlertid, at der hverken i de direkte Efterretninger, vi have om *leges iudiciariæ*, eller i de overmaade talrige og mangeartede Hentydninger til Dommere og Domstole, vi have i Ciceros og Andres Skrifter, findes det allerringeste Spor (med Undtagelse af det, der skal ligge i et let forklarligt Sted hos en Forfatter fra sidste Del af 2det Aarh. e. Chr.) af en Adskillelse imellem den Klasse, den Dommerliste, hvoraf Dommerne toges i den ene Art af Sager, og den, hvoraf de toges i den anden, uagtet der var

den største Anledning til, at Forskjellen, hvis den havde fundet Sted, maatte blive nævnt eller antydet, men tværtimod bestemte og tydelige Vidnesbyrd om Eenheden. Ved Lovene tales der alene almindeligt om *iudicia translata ad equites, reddita senatui, communicata inter senatores et equites* o. s. v.; ved een af disse Love, navnlig den første (*lex Sempronia*), maatte man dog vente Gjenstanden nærmere betegnet, hvis der virkelig kun handledes om den ene Art af *iudicia*; Cicero hentyder ligesaa almindeligt til Misfornøielse med Domstolene (*turpiter, male administrari iudicia*) og til Ønsker om Forandring (*alium ordinem ad res iudicandas postulari* o. s. v.); de paa Dommerlisten opførte Mænd betegnes som *iudices selecti*, og dette Navn medfører Forestillingen om Hæderlighed i Vandel, der var Betingelse for Optagelsen (Hor. Sat. I, 4, 123 om hans Fader, der stillede Sønnen Exempler for Øinene: *unum ex iudicibus selectis obiiciebat*); heller ikke her antydes Forskjel. Cicero hentyder (pro Cluent. 43) til bestemte Mangler i Vandel og Rygte, der udelukkede fra Optagelse paa Dommerlisten (*de quibus causis iudicem legi non liceat*) ligesaa almindeligt. Hertil kommer, at Cicero (l. c.) siger, at Revisionen af Dommerlisten (— og han tænker her aabenbart paa den Dommerliste, hvoraf der toges Dommere til *iudicia publica* —) var henlagt til *prætor urbanus*, der aldeles ikke havde at gjøre med *iudicia publica*, men som ganske naturligen besørgede den ene og fælles Dommerliste, der oprindelig kun angik *iudicia privata*, men siden begge Arter. Vi vide, at Opfyldelsen af den Pligt at være Dommer undertiden faldt besværlig, og at man derfor gjorde Fritagelsesgrunde, hentede fra andet offentligt Hverv, fra Præsteskab eller deslige, gjældende (*vacationes iudicandi*, Cic. Brut. 31, ad Att. V, 7 og 11, hvilke Steder jeg har behandlet i Revue de philologie 1878 pag. 177 fl.); ogsaa her fattes al Hentydning til Forskjel. Man beraaber sig ved dette Spørgsmaal ogsaa paa et Sted af Svetonius (Aug. 32); men dette Sted beviser paa det Tydeligste, at August forefandt en fælles Dommerliste for *iudicia publica* (betegnede ved *maleficium*) og *privata* (betegnede ved *negotium*), og at han alene, da de smaa private

Sagers Antal blev uoverkommeligt, dannede en egen Dommerafdeling, *decuria*, af Mænd af ringere Census, for private Bagatelsager (*de summis levioribus*), medens de vigtigere Privatsager, som hidtil, paadømtes af Dommere af de øvrige for begge Arter af *iudicia* fælles *decuriæ*. Skjøndt Cicero har meget ringe Anledning til i de faa opbevarede privatretlige Taler at berøre Dommernes personlige Stilling, betegner han dog i Talen *pro Roscio Comoedo* (cap. 14) en romersk Ridder som Dommer i en Privatproces, hvilken Proces aabenbart falder før Sullas Dictatur, da man altsaa mener, at Senatorerne fungerede i *iudicia privata* og Ridderne alene i *iudicia publica*. Naar Gellius i det Sted, hvortil ovenfor sigtedes (XIV, 2), omtaler, at han af Prætorerne var *lectus in iudices, ut iudicia, quæ appellantur privata, susciperet*, er dette en simpel Følge af, at alle *iudicia publica* paa hans Tid vare gaaede over fra de regelmæssige Domstole, *quæstiones*, til Senatet eller *præfectus urbi*, selv om den aldeles endelige Ophævelse af hver Skygge af hine *quæstiones* henlægges til Septimius Severus. Hvorledes man af fragm. Vat. Iur. Rom. § 197—198 kan slutte Noget om to særskilte Dommerlister, fordi Bestemmelse om Fritagelse fra Dommerfunction fandtes i *lex Iulia publicorum* og *lex Iulia privatorum*, er ubegribeligt.

Til denne Tilbagevisning af en ubegrundet og, som det synes, blot af Stedet hos Gellius opstaaet Mening om den almindelige Dommerliste skal jeg knytte en Formodning om den rette Sammenhæng med nogle Dommere, der betegnes med et særligt Navn, *centumviri*, ligesom de af dem behandlede Sager, alle privatretlige, kaldes *iudicia centumviralia*, *causæ centumvirales*. Saavidt man kan skjønne af et Sted hos Cicero, hvor der opregnes en Mængde Retsforhold, hvorom der kan blive Spørgsmaal i *causæ centumvirales* (de Or. I, 38), og et hos Quintilian (IV, 2, 5), behandlede Centumvirerne fornemmelig Sager om tinglige Rettigheder og Arvesager, i hvilke ikke blot et faktisk Forhold skulde prøves for at anvende en given Retsregel, men i hvilke Spørgsmaalet dreiede sig om selve Retsreglen og dens Bestemmelse ligeoverfor særlige Tilfælde. Naar Centumvirerne og *iudicium centumvirale* hos

Quintilian (V, 10, 115) og Plinius (Ep. VI, 33) modsættes *iudex privatus* og *iudicium privatum*, angaaer Modsætningen alene den talrige Domstol og den enkelte af Prætor givne *iudex* og hele den hermed forbundne Forskjellighed i Forhandlingens Form. I Keisertiden betegnes nemlig (hos Quint., Plin. ll. cc., Dial. de Orat. 38) *centumvirales causæ* som de, hvori dengang Advocatveltalenheden mest gjorde sig gjældende, fordi nu *iudicia publica* væsentlig forhandledes i Senatet under andre, indskrænkende Former, medens man fra Republikens Tid ikke havde Foredrag af berømte Talere holdte i slige Sager. I Keisertiden see vi ogsaa Centumvirerne delte i *consilia*, Afdelinger (Kamre), af hvilke enhver vel sædvanlig behandlede sine Sager (Quint. XII, 5, 6), men dog ogsaa to eller endog fire, tilsammen bestaaende af 180 Medlemmer, traadte sammen til fælles Afsigelse af Dom, som det synes, med særskilt Votering i hver Afdeling, som *iudicium duplex* eller *quadruplex* (Quint. V, 2, 1; XI, 1, 78; Plin. Ep. I, 18; IV, 24; VI, 33, hvor Tallet angives; særskilt Votering i samme Sag antydes Val. Max. VII, 7, 1, Quint. ll. cc.; Dig. XXXI, fr. 76 pr.: *divisis tribunalibus*). At Centumviralsager indledede hos *prætor urbanus* (eller *peregrinus*) og derfra henvistes til Centumvirerne, ligesom andre private Sager til en enkelt *iudex*, fremgaaer for den ældre Tid tydelig af Gaius (IV, 31), hvor der er Tale om den gamle Procesform *sacramento*, medens Ordene hos Plinius (Ep. V, 9 el. 21: *prætor, qui centumviralibus præsidet*) føre til Tanken paa en egen Prætor for denne Art Sager; og Prætorernes Antal blev, som bekjendt, i Keisertiden forøget og Privatjurisdictionen fordelt paa flere, saa at vi f. Ex. have en *prætor fideicommissarius* og *tutelaris*. Men under Behandlingen af den til *centumviri* henviste Sag maatte der dog være en eller flere Centumvirerne samlende og ledende Formænd, og dette Hverv[1]) udførtes efter en Beretning hos Svetonius (Aug. 36) i Tiden før August (det siges ikke, hvorlangt tilbage)

---

[1]) Det betegnes ved Udtrykket *cogere centumviralem hastam*, fordi et opplantet Spyd her ligesom ved Statsauctioner var Tegnet paa den offentlige i Statens Navn foregaaende Forhandling.

og i hans første Tid af Mænd, der havde beklædt Qvæsturen (*quæstura functi*), uden at det angives, paa hvilken Maade eller efter hvilken Regel de udtoges dertil. August overdrog Forretningen til de saakaldte *decemviri litibus iudicandis*, der fra gamle Dage som Magistrater af ringere Rang udøvede en vis selvstændig Dommervirksomhed i private Sager, formodentlig af ringere Betydning (*lites contractas iudicanto*, hedder det om dem hos Cicero de Legg. III, 3), og dem finde vi i denne Virksomhed hos Plinius (Epist. V, 21), og den tillægges dem som deres egentlige Opgave hos Pomponius (Dig. I, 2, 2, 29) og Dio Cassius (LIV, 26). Spørger man nu, hvem disse *centumviri* vare, da er den almindelige Mening, at de udgjorde en særlig collegial Domstol, sammensat af folkevalgte Mænd, som altsaa ikke hørte til den almindelige Dommerliste. Men denne Mening bygges alene paa et uklart Sted i Pauli Udtog af Festus *v. centumviralia iudicia* [1]) og vækker, nærmere beseet, stor Betænkelighed. Hvis den hos Paulus givne Forklaring af Navnets Oprindelse var rigtig (jeg forbigaaer Sammenblandingen af Curier og Tribus), maatte Domstolens Oprettelse sættes efter Aar 241 f. Chr., da Tribus først naaede Tallet 35, og just i en relativ saa sildig Tid er Oprettelsen af et saadant Institut mindst forklarlig. Paa intet andet Sted er der mindste Spor af, at Centumvirerne dannede en egen Klasse eller indtog en særlig Stilling, der medførte nogensomhelst Anseelse eller Plads i Samfundet; ingen enkelt Borger betegnes paa noget Sted som den, der er eller har været Centumvir, ligesaalidt som der nogetsteds hentydes til Folkevalg af Centumvirer. Folkevalgte Dommere have desuden ingen Analogi i Romerstaten, ligesaalidt som overhovedet enten et samlet Folkevalg, der paa een Gang omfattede 100 Mænd, eller særskilte Valg i

---

[1]) *Centumviralia iudicia a centumviris sunt dicta. Nam cum essent Romæ triginta et quinque tribus, quæ et curiæ sunt dictæ, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum, qui centumviri appellati sunt et, licet quinque amplius quam centum fuerint, tamen, quo facilius nominarentur, centumviri sunt dicti.*

de enkelte Tribus for at danne et samlet Collegium, med Undtagelse af et enkelt enestaaende og hurtig opgivet Forsøg ved *lex Plautia* af A. 89. Endnu mindre kan der naturligvis i Keisertiden, da alt Folkevalg og al Benyttelse af Folkeforsamlinger var ophørt, være Tale om folkevalgte Dommere, og dog vedblive Centumvirerne, og Processerne for dem spille en større Rolle. Egentlig antydes nu Folkevalg heller ikke hos Paulus, da han ikke siger *creati*, men *electi*. Man føres da let til den Forestilling, at Centumvirerne slet ikke udgjorde en selvstændig og for sig bestaaende Klasse af Dommere, men simpelthen i en Form og efter Regler, som vi ikke kjende, udtoges (udtrakkes?) af den almindelige Dommerliste i de Tilfælde, i hvilke Prætor efter (os ligesaa ubekjendt) Vedtægt, istedenfor at give en enkelt *iudex* eller nogle faa (3 eller 5) *arbitri* eller *recuperatores*, henviste Sagen til collegial Afgjørelse, hvorved det er tænkeligt, at det for endmere at sikkre alsidig og upartisk Betragtning af Sagen var bestemt, at Medlemmerne af Retten skulde udtages nogle af hver Tribus. Ved en saadan Opfatning bliver det ogsaa begribeligt, at der efterhaanden dannedes flere Afdelinger, tilsammen udgjørende et større Antal, hver for sig med et mindre, men med det gamle Navn. (Ved at tænke sig et saadant Udvalg dannet ved Aarets Begyndelse for hele Aaret undgaaer man den, som det synes, besværlige Gjentagelse af Sammensætningen for hvert enkelt Tilfælde, men kommer i Strid med den romerske Analogi, der først, efterat Processen er indbragt, lader en bestemt Person fremtræde som Dommer; ogsaa ved de criminelle *quæstiones* maatte for hver enkelt Proces ved Lodtrækning sammensættes en talrig Domstol af f. Ex. 75 Dommere.)

IV. Antallet af Dommere i de criminelle Domstole, *quæstiones*.

Til at sige nogle Ord om dette Punkt foranlediges jeg ved en Misforstaaelse, der fra Fortolkningen af et enkelt Sted i Ciceros Taler mod Verres synes at udbrede sig videre og medfører en falsk Forestilling om Forholdene i det Hele. Romerne, der overhovedet vare vante til Forhandlinger i store Forsamlinger og

Former, kunde, da Forholdenes Udvikling og Nødvendigheden medførte, at man til criminelle Sagers Afgjørelse maatte gaae over fra det forsamlede Folk som Dommer til staaende Retter, der dømte i Folkets Navn, ikke let falde paa at begrændse disse Domstole, der sammensattes, ikke af lønnede juridisk dannede Mænd, men af ulønnede Borgere uden Hensyn til nogensomhelst Fagdannelse, efter den Maalestok for Antallet af Medlemmerne, som hos os er den naturlige; de gjorde det heller ikke, og Ciceros og hans Medbeileres pathetiske og høitstemte Anklage- og Forsvarstaler lød ikke blot for en talrig udenforstaaende Kreds, men ogsaa for en anseelig og talrig Forsamling paa selve Dommerbænkene (*subsellia*) omkring Prætors Tribunal. Antallet bestemtes, da der ikke gaves nogen almindelig Proceslov, i de specielle Love, ved hvilke hver *quæstio* oprettedes eller omordnedes, men sandsynligvis i Love fra samme Tid, f. Ex. de forskjellige *leges Corneliæ*, nogenlunde ens. Efter *lex Acilia* sattes Retten med 50 (om hvis Udtagelse se næste Bemærkning); en eller et Par enkelte kunde naturligvis under Forhandlingen faae Forfald, saa at de ikke kom til at deltage i Voteringen.[1]) Saavel i Ciceros Tale pro Flacco (cap. 2), hvilken Tale er holdt i Aaret 59, men uden Tvivl førend *lex Cornelia* i dette samme Aar afløstes af *lex Iulia de repetundis*, som i Talen in Pisonem (cap. 40, hvor der trues med en Anklage efter *lex Iulia de repetundis*), angives Dommertallet i en saadan Proces til 75,[2]) det høieste, vi overhovedet finde nævnt. Det laveste Tal, der findes, er, hvis det ikke er forskrevet, 32 (Cic. pro Cluent. 27, maaskee efter Bortfalden af nogle faa ved Forhin-

---

[1]) I Ciceros Tale pro Cluentio (cap. 37) omtales det utilbørlige Forhold, at Dommere i en Proces ved Indtrædelse i ledigblevne Pladser havde voteret uden at have været tilstede ved største Delen af Forhandlingen. Men selve Anken synes at vise, at Supplering af Domstolen kort efter Forhandlingens Begyndelse ikke var absolut forbudt.

[2]) I Talen pro Flacco kunde man troe, at der antydedes 150 Dommere, 50 af hver Stand, da der siges, at 50 Riddere skulde votere. Men Riddernavnet anvendes her, ligesom i samme Tale cap. 38, med en vis Courtoisie saaledes, at det ogsaa omfatter *tribuni ærarii*, hvis Dommerqvalification var ensartet med Riddernes, en vis Formue.

dring). I Sagen imod Scaurus voterede, efter Asconius (til Talen pro Scauro pag. 139 Hot.) 70 Dommere, saa at der altsaa fattedes 5 i det fulde Antal efter *lex Iulia*, i Henhold til hvilken Scaurus var anklaget; i Sagen mod P. Clodius for Vanhelligelse af Religionen (*sacra Bonæ deæ*) var de Voterendes Antal 56 (Cic. ad Att. I, 16); i Sagen mod Milo og de dermed sammenhængende Sager, der paadømtes efter Cn. Pompeius's særlige Lov af A. 52, var Tallet 51 (Ascon. ad Cic. pro Mil. pag. 158, 159 og 160).[1]) Naar man sammenholder samtlige disse Angivelser, vil man ikke lade sig skuffe af den rhetoriske Overdrivelse hos Cicero (act. I in Verr. cap. 10). Cicero udvikler her, at Verres og hans Forsvarer Hortensius søge ved forskjellige Kunster at udvirke, at Sagen først kommer til Forhandling i det næste Aar, da Forholdene ville være dem gunstigere, iblandt Andet derved, at nogle Mænd, som nu have Sæde i Domstolen, da maae træde ud og ventes erstattede af villigere og gunstigere; han nævner een Dommer, der er valgt til Ædil for næste Aar og altsaa som Magistrat maa træde ud, fremdeles to, der ere valgte til Almuetribuner, een, der skal være Qvæstor, tre, der skulle være (folkevalgte) Militærtribuner, endelig een, der næste Aar som Prætor skal føre Forsædet i selve denne Domstol, altsaa i det Hele otte, og lægger derpaa sine Modstandere følgende Ord i Munden: *ita secundum Calendas Ianuarias et prætore et prope toto consilio commutato magnas accusatoris minas ...ad nostrum arbitrium eludemus.* Heraf slutter man nu, at, naar otte Mænd kunne betegnes som *prope totum consilium*, kunde dette *consilium*, d. v. s. Domstolen, ikke bestaae af mere end 12—15 Dommere. Det sees let, hvor forkert denne Slutning er. Cicero nævner ikke det bestemte Tal otte, men efterat have nævnt de enkelte Dommere, der i næste Aar ville udtræde, hver for sig og gjort Bemærkninger ved hver især, tager han Munden lidt fuld, omtrent som vi selv uden at tale som Advocater, hvis En efterhaanden gjorde otte Udsættelser ved en af os foreslaaet

[1]) Tallene hos Asconius fremkomme ved Sammenlægning af Angivelser om Dommerne af de enkelte Klasser og ere derved desto paalideligere.

Liste paa 70, med nogen Iver kunde paastaae, at han næsten gjorde det Hele om. Det er forunderligt, at man ikke blot har glemt det i Talen pro Flacco givne Vidnesbyrd om Antallet af Dommere efter *lex Cornelia de repetundis*, men overseet det meget tydelige Vink om Beskaffenheden af Ciceros Udtryk, der ligger i hele Stedet selv; thi det vilde dog være et udenfor al mulig Sandsynlighed liggende Tilfælde, at af 12 eller 15 ved Lod udtagne Senatorer hele 7 skulde være valgte til Magistrater for næste Aar, medens 8 for næste Aar udnævnte Magistrater imellem 75 giver et ganske naturligt Forhold, naar man erindrer, at Senatet dengang bestod af omtrent 600 Medlemmer. Vi kunne altsaa ganske rolig antage, at de verrinske Taler ere holdte (forsaavidt de virkelig bleve holdte) for en ligesaa talrig Dommerforsamling som Talen pro Flacco, og have her kun et nyt Exempel paa den Forsigtighed, der maa anvendes ved at uddrage historiske Vidnesbyrd af stærkt rhetorisk farvede Skrifter, især Taler.

V. Særegne Maader at sammensætte Domstole paa: *iudices editicii.*

Jo mere Oprettelsen af staaende Criminaldomstole, besatte med Edsvorne for hver Proces, hos Romerne traf sammen med heftige politiske Kampe og særlig Rivalitet imellem de to høiere Stænder, og jo mere disse Domstole derefter (fra Sulla af) virkede under fortsatte Partikampe, tøilesløse Lidenskaber og Opløsning af Orden og Tugt i det offentlige Liv, desto mere føltes Vanskeligheden ved at opretholde Retspleiens og Domstolenes Upartiskhed og Strenghed ligeoverfor Bestikkelser og andre fordærvelige Indflydelser, saasom Privatinteresser, politisk Kammeraderi og deslige. Dette ledede da til, at man ved Siden af den almindelige Form for Domstolens Dannelse i hvert enkelt Tilfælde, nemlig Lodtrækning og dernæst (foruden Udelukkelse ifølge særlige Inhabilitetsgrunde, saasom nært Slægtskab med Parterne)

Forskydning af et vist Antal af de Udtrukne, saavel af Anklageren, som af den Anklagede, forsøgte andre og kunstigere Fremgangsmaader, navnlig en, hvis almindelige Væsen laa i en Ret for Anklageren til at foreslaae (*edere*) Dommere, enkeltvis eller i det Hele af en vis Gruppe, og i en vis Forskydelsesret for den Anklagede. De ikke talrige Efterretninger og Antydninger om denne Gjenstand, især i Ciceros Tale pro Plancio, have, skjøndt de i sig selv, især efter den Veiledning, som den udførligste Skildring af en saadan Fremgangsmaade i *lex Acilia* giver, ikke ere vanskelige at forstaae, i Almindelighed allerede hos de tidligere Fortolkere af hin Tale (f. Ex. Wunder) og andre Forfattere givet Anledning til Usikkerhed i Opfatningen og i den nyeste Tid fremkaldt saadan Forvirring og saa forkerte Forsøg, at det kan være Umagen værd kort at fremstille Sagen. Enkelthederne i de forskjellige Modificationer, der kunne være forsøgte, vedblive naturligvis at være os ubekjendte. Kun i Forbigaaende skal det bemærkes, at denne Fremgangsmaade havde en vis Analogi og Forbillede i Privatprocessen i hvad der betegnes med Udtrykket *ferre alicui aliquem iudicem*, idet man kunde foreslaae en bestemt Person som Dommer, hos hvem man paatog sig at føre Beviset for en Paastand, med Ret for Modstanderen til Indsigelse mod den Foreslaaedes Upartiskhed (*eiurare iniquum*).

Allerede i *lex Acilia* (lin. 21 fl. pag. 55 Br.) bestemmes, at Anklageren af den ved denne Lov fastsatte særlige Dommerliste paa 450 Navne (se ovenfor Side 24 Anm.) skal opgive 100 med Forbigaaelse under Ed af alle, der staae i nært Slægtskabs- eller andet privat Forhold til ham eller af visse andre Grunde ere inhabile og at den Anklagede af disse 100 skal forkaste 50, hvorefter de tilbageblivende 50 danne Domstolen.[1]) I Ciceros

---

[1]) Hvad der dernæst er tilføiet, som det synes, om det Tilfælde, at den Anklagede ikke vil foretage Udskydelsen, er for hullet og mangelfuldt til at udfyldes med Sikkerhed. Det synes, som om der gives Anklageren Ret til i dette Tilfælde selv af de 100 at udtage de 50.

ovennævnte Tale (pro Plancio, især cap. 15 og 16) omtales en anden Form, det ovenfor antydede collective Forslag om Dommerne. Efter *lex Licinia de sodalitiis*, rettet mod klubagtige Forbindelser til at kjøbe og hverve Stemmer til Embeder, altsaa mod *ambitus* i en vis Form, var det bestemt, at Anklageren skulde opgive (*edere*) fire Tribus, af hvilke Dommerne skulde tages, naturligvis ved Lodtrækning imellem de paa Dommerlisten opførte Mænd af disse Tribus; man ventede, at Anklageren vilde opgive de Tribus, i hvilke han troede at kunne finde og fremdrage de fleste Vidner og stærkeste Beviser for Bestikkelse og Ulovligheder; af de opgivne fire Tribus kunde den Anklagede forskyde een; af de øvrige, d. e. af de dem tilhørende Mænd paa Dommerlisten, udtoges da Dommerne ved Lodtrækning uden videre Ret til Forkastelse. En anden Form for Anvendelsen af *iudices editicii* omtales i samme Tale cap. 17 som foreslaaet ved en Lov, men ikke vedtagen; Forslaget gik ud paa, at der skulde opgives (ikke udtrækkes, se cap. 16 § 40) 125 Dommere, hvoraf den Anklagede forkastede 75 og beholdt de 50, som saa dannede Domstolen. Man seer, at Forslaget kun adskilte sig fra *lex Acilia* ved en større Forkastelsesret for den Anklagede ($^3/_5$ istedenfor $^1/_2$). Til den collective Opgivelse (af fire Tribus) svarer paa en Maade som Modstykke den i samme Tale c. 15 nævnte Form, *reiectio alternorum iudicum* el. *consiliorum*; der dannedes ved Lodtrækning først en fuldtallig Domstol, som den ene Part (uvist om først Anklageren eller den Anklagede) kunde forkaste under Eet, naar han ansaae den for at indeholde for mange ham ugunstige Elementer; derefter dannedes paa samme Maade en ny Besættelse af Domstolen, med Ret for den anden Part til Forkastelse i det Hele efter samme Beregning; efterat saaledes begge Parter havde udøvet deres Ret, foreslaaes da en tredie Lodtrækning, hvis Resultat ikke kunde forandres. Anklageren og den Anklagede beregnede og underkastede sig denne sidste Lodtrækningens Chancer. Uklart er det, om de Navne, der indeholdtes i den første og anden Gang dannede Sammensætning, udelukkedes ved Dannelsen af den anden og tredie, saa at baade

Anklager og Anklaget med Sikkerhed fjernede visse Mænd, eller om Lodtrækningen hver Gang foretoges af den fuldstændige Dommerliste, saa at der kun regnedes paa anden og heldigere Blanding af Elementerne. (I Talen pro Murena cap. 23 nævnes *iudices editicii* uden noget nærmere Bidrag til Oplysning, uden forsaavidt det antydes, at Anklageren naturligvis opgav dem, af hvem han ventede størst Strenghed.)

Prisafhandlingerne

for Aaret 1877—78.

Af de for Aaret 1877—78 udsatte Prisopgaver have tre fremkaldt Besvarelser, den theologiske to, den retsvidenskabelige to og Opgaven i Philosophi een.

Bedømmelserne over de indkomne Afhandlinger lyde saaledes:

I. De theologiske Afhandlinger.

Som Besvarelse af den for Aaret 1877—78 udsatte theologiske Prisopgave:

„En dogmatisk og historisk Undersøgelse af Lærefrihedens Ret og Grænser i den protestantiske Kirke"

indkom to Afhandlinger.

Den ene med Motto: „In necessariis unitas, in non necessariis libertas, in utrisque caritas", bærer Vidnesbyrd om Flid og udholdende Arbeide samt Lyst til theologisk Undersøgelse; men Forfatterens Evner have ikke svaret til hans gode Villie. Det synes, at han besidder en temmelig udbredt Læsning; men Valget af den overvættes rige Litteratur, han anfører, røber Mangel paa Kritik, idet mange af de anførte Skrifter slet ikke kunne siges at vedkomme den foreliggende Opgave. Den samme Mangel paa Kritik kommer frem i selve Afhandlingen, der breder sig ud over alle Grændser, som om det var Forfatterens Opgave at drage alle

mulige Spørgsmaal, der kunde sættes i nogensomhelst Forbindelse med det foreliggende, ind under sin Betragtning, saa at han endog kommer ind paa saa fjerntliggende Problemer som Pressefrihed, almindelig Yttringsfrihed o. s. v.

Behandlingen af alle disse Spørgsmaal vidner om, at Forfatteren ikke har magtet det Stof, han har samlet; thi det er i Regelen ikke en virkelig Undersøgelse af Sagen, han har at byde, men ordrige Bemærkninger for og imod uden egenlig indre Sammenhæng; de Resultater, han derefter opstiller, kunne derfor ikke siges at være virkelige Conclusioner af forudgaaende Præmisser.

Afhandlingen skulde efter Forfatterens Plan være falden i to Hoveddele, en dogmatisk og en historisk Undersøgelse; men den sidste af disse to Dele indskrænker sig til en Indholdsangivelse; kun den første Del er bleven færdig; den er ganske vist bleven meget omfangsrig; men dette skyldes dels den allerede fremhævede Bredde i Anlæg og Udførelse, dels den store Plads, som optages af en uheldig Efterligning af Luthers 95 Theses.

Om Afhandlingen som Helhed betragtet maa det ikke blot siges, at den ikke har løst Opgaven, men der maa endog opkastes Tvivl om, hvorvidt Forfatteren overhovedet har forstaaet denne rigtigt, og i hvert Fald har han ikke givet noget saadant Bidrag til dens Løsning, at vi kunne tilkjende ham nogen akademisk Prisbelønning.

Den anden Afhandling med Motto: „Versteht sich, dasz wir diesz nur an der Hand der Schrift versuchen; denn eine blos logische Entwickelung aus dem Grundprincip reicht nach protestantischen Grundsätzen nicht zur Beweisführung hin“, (G. Thomasius), røber baade Dygtighed og Kundskab.

Forfatteren viser en Belæsthed i den nyere theologiske Litteratur, som ikke er almindelig, og som fortjener at paaskjønnes. Stoffet er ordnet nogenlunde klart og overskueligt, medens det dog maa fastholdes, at den Disposition, som Forfatteren har fulgt, ikke er heldig, idet ogsaa han har delt Afhandlingen i to Dele, en dogmatisk og en historisk, istedenfor at sammenarbeide disse til Enhed. Den sidste Del, den historiske, som vilde have

kunnet afgive gode Støttepunkter for Betragtningen i første Del, naar den var bleven indarbeidet i denne, kommer ved den fulgte Ordning til at staae som et Anhang til første Del, et Anhang, der paa adskillige Steder endog maa karakteriseres som overflødigt, paa Grund af at der er medtaget meget Stof, som hellere maatte have været udeladt.

Ellers kan det ganske vist siges, at Afhandlingen slaaer ind paa det rette Spor og bærer Vidnesbyrd om sund theologisk Opfattelse og god Dømmekraft; men man maatte gjennemgaaende ønske en større Skarphed i Undersøgelsen og en klarere Afgrændsning af Problemerne; Hovedspørgsmaalet holdes i for stor Almindelighed og i en vis svævende Ubestemthed, det føres ikke tilstrækkeligt ind i de concrete Vanskeligheder, og Fremstillingen er i det Hele noget bred og vidtsvævende, hvilket ikke blot viser sig i den afsluttende historiske Del, men ogsaa i den dogmatiske Del, f. Ex. ved Optagelsen af det hele Afsnit om det almindelige Præstedømme og det kirkelige Embede.

Paa Grund af disse Mangler kunne vi ikke tilkjende Afhandlingen den udsatte Pris, men ansee den for værdig til et hæderligt Accessit.

Kjøbenhavn, den 18de Marts 1879.

C. Hermansen. *C. Henrik Scharling.* *P. Madsen.*
V. Sthyr. *Fr. Nielsen.*

Forfatteren af den Afhandling, hvilken Accessit var tilkjendt, fandtes at være Stud. theol. C. E. Fløystrup.

II. De retsvidenskabelige Afhandlinger.

Til Besvarelse af den i 1877 udsatte Prisopgave: „Der ønskes en Udvikling af den ufuldstændige Tilregneligheds Væsen samt dens Behandling i nyere Straffelove, særlig i nordisk Ret“, er der til Fakultetet indkommet 2 Afhandlinger.

Den ene Afhandling, som har til Motto: „Quod est, eo decet uti, et, quidquid agas, agere pro viribus. Cicero, Cato major,

Cap. IX", har optaget og med sikker, systematisk Sans gjennemført Undersøgelsen i et Omfang, i hvilket den efter rigtig retlig Bestemmelse af Begrebet ufuldstændig Tilregnelighed kan, om end ikke nødvendig bør tages. Ved den kritiske Drøftelse har Forfatteren paa anerkjendelsesværdig Maade paavist det utilfredsstillende i mange af de Sætninger med Hensyn til Grænsen mellem Tilregnelighed og Utilregnelighed og Straffens Udmaaling, som gængse Straffetheorier og mange Love opstille. Det Standpunkt, Forfatteren begrunder som sit, har ubestridelige Fortrin og lukker ikke Døren for en Forstaaelse med Lægevidenskaben og Fængselsvidenskaben. Forfatteren turde dog herved have taget Straffens Begreb altfor snævert, naar han gjør Afskrækkelse til dens eneste psykologiske Væsensmærke, og i Forbindelse hermed staar en Tendens til at generalisere i Strafanvendelsen, i Retninger, hvor en fyldigere psykologisk Opfattelse af Straffen vilde føre til at individualisere. Den Belæring, der i denne Henseende kan hentes fra Fængselsvidenskaben, har Forfatteren ikke paaagtet. Paa det kun til Dels rigtige Grundlag kunde en helt tilfredsstillende Løsning ikke vindes, og de Korrektiver, Forfatteren indfører af Hensyn, der ligge udenfor Straffen, kunne ikke altid afbøde mislige Konsekvenser. Imidlertid maa Forfatteren erkjendes at være gaaet ikke blot i en selvstændig, men ogsaa i en i det væsentlige rigtig Retning med Hensyn til Besvarelsen af de ved Opgaven rejste Spørgsmaal, der endnu langt fra i det hele have faaet et sikkert videnskabeligt Grundlag, og i Gjennemførelsen af sit Standpunkt viser Forfatteren baade virkelig Modenhed og stræng Konsekvens. Ikke mindre Anerkjendelse fortjener den Omhu, hvormed det positive og faktiske Stof er samlet, og det ikke blot fra Retsvidenskaben, men ogsaa fra Lægevidenskaben, med hvis Undersøgelser om herhen hørende Spørgsmaal Forfatteren i stor Udstrækning har gjort sig bekjendt.

Den anden Afhandling med Motto: „Scientia multiplex, veritas una", angiver som sin Hensigt at belyse det stillede Spørgsmaal fra et lægevidenskabeligt Standpunkt. Det har været en naturlig Følge heraf, at den største og omhyggeligst udførte Del af Afhandlingen beskæftiger sig med den ufuldstændige Tilregne-

ligheds Anvendelse paa de sygelige Sindstilstandes Omraade. Fra et systematisk, retsvidenskabeligt Standpunkt er dette en Ufuldstændighed ved Afhandlingen; men herimod opvejer det paa den anden Side, at Behandlingen af denne fortrinsvis drøftede Del af Spørgsmaalet er bleven i høj Grad omhyggelig og udtømmende. Kan det end ikke sjælden spores, at Forfatteren ikke er Jurist, fortjener det dog Anerkjendelse, at han i saa stort Omfang, som Tilfældet er, har tilegnet sig de juridiske Forudsætninger for paa en virkelig frugtbringende Maade fra Lægens Standpunkt at drøfte Retsspørgsmaalene om Tilregnelighed og Utilregnelighed. Mod Forfatterens ubetingede Forkastelse af særegne Reglers Anvendelse paa saa kaldte intermediære Tilstande skal ikke rettes nogen Dadel for Ensidighed; men vel savnes der en dybere gaaende Begrundelse af den Hovedsætning, at den Sindssyge altid bør være straffri. Forfatterens Henvisning til den almindelige Retsbevidstheds Postulat er ikke en Begrundelse, som er egnet til at bringe et saa omtvistet Spørgsmaal til Afslutning. I det hele maa imidlertid Forfatterens Behandling af det omtvistede Spørgsmaal om ufuldstændig Tilregnelighed paa de sygelige Sindstilstandes Omraade siges at være udført med Dygtighed og saaledes, at ikke nogen væsentlig Side af Sagen lades uomtalt. Det faktiske Stof er tilvejebragt i en sjælden Fylde og med Benyttelse af alt, hvad Domssamlinger, Sundhedskollegiets Aarsberetninger, Fængselsberetninger og en i det enkelte gaaende personlig Undersøgelse i Christianshavns og Vridsløselilles Strafanstalter har kunnet yde.

Fakultetet har fundet begge de foreliggende Afhandlinger i og for sig værdige til Prisen; men i Betragtning af deres ganske forskjellige Udgangspunkt og hver enkelts dermed forbundne ejendommelige Fortrin, har Fakultetet ikke troet at burde foretrække den ene for den anden. Vi have derfor andraget paa Bemyndigelse til at tildele begge Forfattere den akademiske Prisbelønning.

Kjøbenhavn, den 26de Marts 1879.

A. Aagesen. *Goos.* *H. Matzen.*
Deuntzer. *A. C. Evaldsen.*

Den ansøgte Bemyndigelse gaves af Ministériet ved Skrivelse af 27de Marts. Ved Navnesedlernes Aabning fandtes Forfatteren til Afhandlingen med Motoet: Quod est etc. at være Cand. juris C. J. Ussing, og Forfatteren til Afhandlingen med Motto: Scientia multiplex etc. Cand. med. & chir. K. Pontoppidan.

III. Den philosophiske Afhandling.

Som Besvarelse af Prisopgaven i Filosofi er der indkommet en Afhandling med Motto: Quodsi frigida curarum fomenta relinquere posses, quo te cælestis sapientia duceret, ires. Forfatteren har ikke indskrænket sig til at behandle det foreliggende Spørgsmaal, men taget Anledning deraf til at meddele sin Verdensanskuelse, hvorved han er kommet ind paa forskjellige Spørgsmaal, som ligge Opgaven fjernt, og som han ikke har kunnet magte. Vi kunne indrømme, at han besidder nogen Læsning, og at Afhandlingen i det Hele vidner om, at han har været opfyldt af Interesse for Problemet, men der savnes gjennemgaaende en skarp og indtrængende Begrebsudvikling saa vel som videnskabelig Form. Af disse Grunde kunne vi ikke tilkjende Forfatteren nogen Belønning.

Kjøbenhavn, den 11te Marts 1879.

R. Nielsen. *S. Heegaard.*

Universitetets Prisspørgsmaal

for Aaret 1878—79.

---

1. I THEOLOGI.

At fremstille Biskop Brorsons Betydning som Psalmedigter med Paavisning af hans Forhold til den ældre Psalmedigtning.

2. I LOVKYNDIGHED.

Der ønskes en kritisk Undersøgelse og Vurdering af de vigtigste Theorier om de saakaldte juridiske Personer, med særligt Hensyn til nordisk Ret.

3. I STATSVIDENSKAB.

Efter en kritisk Undersøgelse af det Omfang, som saa vel den aarlige Produktion som det aarlige Forbrug af Guld og Sølv har havt siden 1848, ønskes det paavist, hvorvidt de imod den almindelige Gjennemførelse af den rene Guldfod rejste Betænkeligheder ere begrundede.

4. I LÆGEVIDENSKAB.

En Fremstilling af den Betydning, som Læren om Barselfeberens infektionære Oprindelse har havt paa Fødselens og Barselsengens Behandling.

5. I FILOSOFI.

Der forlanges en Undersøgelse om, hvorvidt en senere Tids Tænkning i Realiteten har været i Stand til at overvinde Kants Modsætning mellem theoretisk og praktisk Filosofi.

6. I HISTORIE.

En Fremstilling af de antike Kilders Efterretninger om Dacierne og en Oversigt over den nyere Tids Granskninger om denne Folkestamme indtil den store Folkevandrings Tid.

7. I KLASSISK FILOLOGI.

En kritisk Fremstilling af den asiatisk-æoliske Dialekt i Overensstemmelse med den nyere Sprogvidenskabs Resultater.

Exponatur de dialecto Æolensium Asianorum.

8. I ØSTERLANDSK FILOLOGI.

At fremstille almindelige Regler for de enkelte Egennavnes Dannelse i det Arabiske og de forskjellige Forhold, der gjøre sig gjældende i Sammensætningen.

9. I MATHEMATIK OG ASTRONOMI.

At udvikle Theorien af de partikulære Opløsninger af Differentialligninger af første Orden saaledes, at der ogsaa tages Hensyn til den nyere Tids Arbejder derom.

10. I FYSIK OG KEMI.

Der fordres en Fremstilling af de vigtigste Undersøgelser, som have været anstillede over de Bevægelser, der fremkomme i Vædsker, naar de gjennemløbes af en elektrisk Strøm, samt en nærmere Belysning af disse Forhold ved egne Forsøg.

11. I NATURHISTORIE.

Der ønskes en favnistisk Monografi af en Dam, en Sø, et Vandløb eller en anden mere eller mindre begrænset Ferskvandsmasse med Hensyn til det deri forekommende Dyreliv og navnlig det Gjensidigheds- eller Afhængighedsforhold, hvori Dyrene staa til hinanden indbyrdes eller til Omgivelserne.

Besvarelserne maa ledsages af de til Fremstillingen nødvendige Bilag af Dyr (i Spiritus eller tørrede) og Tegninger.

Anmærkn. Besvarelserne af Opgaven i den klassiske Filologi skulle affattes paa Latin; til alle de øvrige benyttes enten det danske eller det latinske Sprog, efter Forfatterens frie Valg. Afhandlingerne maa indsendes til Universitetets Rektor inden den 1ste December 1879, med Undtagelse af Besvarelserne af den naturhistoriske Opgave, til hvis Indlevering Tiden staar aaben indtil 1ste December 1880. Adgangen til at vinde Prismedaillen er ikke længere indskrænket til akademiske Borgere og ubefordrede Kandidater, som ikke staa i noget offentligt eller andet Embede, men staar aaben for enhver, som uden at have opnaaet fast kongelig Ansættelse paa den Tid, Prisopgaven besvares, maatte føle sig opfordret til at deltage i Konkurrencen.

Dette Skrift udgaar som Indbydelse til Universitetets Højtidelighed i Anledning af Hans Majestæt Kongens Fødselsdag. Festen er bestemt til at holdes Torsdagen d. 17. April Kl. 12 i Universitetets Festsal. Universitetets Rector, Konferentsraad J. N. Madvig, holder Talen. Før og efter Talen afsynges af studerende den for denne Højtidelighed bestemte Kantate.

Videnskabens og Universitetets Venner og Velyndere indbydes til i Forening med Universitetets Lærere og studerende at deltage i Festen og hædre den ved deres Nærværelse.

Kjøbenhavn den 2den April 1879.

Under Universitetets Segl.

1879.